

БЕЛАРУСЬ

Справаздача па правах чалавека - 2017

Асноўныя палажэнні

Беларусь – аўтарытарная дзяржава. Канстытуцыя краіны прадугледжвае найпроставыя выбары прэзідэнта, які з'яўляецца кіраўніком дзяржавы, і двухпалатнага парламента, што называецца Нацыянальным Сходам. Прэм'ер-міністр, які прызначаецца прэзідэнтам, намінальна ўзначальвае ўрад, але дэ-юрэ і дэ-факта ўлада засяроджаная ў руках прэзідэнта. Грамадзяне не мелі магчымасці абіраць свой урад шляхам свабодных і справядлівых выбараў. З моманту абрання на пасаду прэзідэнта ў 1994 годзе Аляксандр Лукашэнка ўмацоўваў сваю ўладу над усімі інстытутамі і скасоўваў вяршэнства права праз выкарыстанне аўтарытарных інструментаў, у тым ліку праз маніпуляванне выбарамі і падпісанне адвольных указаў. Усе наступныя прэзідэнцкія выбары не дацягвалі да міжнародных стандартаў. Парламенцкія выбары 2016 года таксама не адпавядалі міжнародным стандартам.

Грамадзянскія ўлады, у прыватнасці Прэзідэнт Лукашэнка, ажыццяўлялі эфектыўны кантроль над службамі бяспекі.

Да найбольш сур'ёзных праблемаў у сферы правоў чалавека адносіліся катаванні; небяспечныя для жыцця ўмовы ўтрымання за кратамі; адвольныя арышты і затрыманні; немагчымасць забяспечыць справядлівы суд па прычыне ўмяшальніцтва выканаўчых уладаў у судовую сістэму, закрытасці судовых працэсаў для публікі, а таксама адсутнасці на іх абвінавачанага; умяшальніцтва ў прыватнае жыццё; жорсткае абмежаванне свабоды слова і друку, у тым ліку крывіналізацыю абразаў і паклёпу на дзяржаўных чыноўнікаў; пераслед і затрыманні журналістаў; жорсткія абмежаванні свабоды сходаў і аб'яднанняў, уключна з увядзеннем крывінальнай адказнасці за заклік да мірных дэманстрацый, а таксама законаў, якія крывіналізавалі дзейнасць і фінансаванне супольнасцяў, не прызнаных уладамі; абмежаванне рухаў, у прыватнасці былых палітзняволеных; захоўвалася таксама значнае абмежаванне палітычных правоў, у той час як улады не маглі даць тлумачэнне па даўніх выпадках палітычна матываваных знікненняў; захоўвалася праблема карупцыі ва ўсіх галінах улады; падштурхоўвання жанчын да абортаў; гандаль людзьмі і пераслед незалежных прафсаюзаў.

Улады на ўсіх сваіх узроўнях дзейнічалі беспакарана і не прымалі мераў па судовым пераследзе і пакаранні службовых асобаў ва ўрадзе і сілавых структурах за парушэнні правоў чалавека.

Раздзел 1. Захаванне недатыкальнасці асобы, у тым ліку свабода ад:

а) адвольнага пазбаўлення жыцця і іншых незаконных або палітычна матываваных забойстваў

На працягу справаздачнага перыяду не паступала паведамленняў пра здзяйсненне ўладамі або па іх даручэнні адвольных або незаконных забойстваў, а таксама паведамленняў пра смерць, выкліканую катаваннямі.

б) знікненняў

На працягу года не паступала паведамленняў пра знікненні, арганізаваныя дзяржаўнымі ўладамі або па іх даручэнні. Паводле звестак, не назіралася ніякіх зрухаў у ходзе расследавання знікненняў у 2000 годзе журналіста Дзмітрыя Завадскага, а таксама ў 1999 годзе былога намесніка прэм'ер-міністра Віктара Ганчара, бізнесоўца Анатоля Красоўскага і былога міністра ўнутраных справаў Юрыя Захаранкі. Існавалі сведчанні пра дачыненне дзяржавы да гэтых знікненняў, але ўлады па-ранейшаму працягвалі адмаўляць любую магчымую сувязь з імі.

У траўні 2016 года Мінскі суд адхіліў грамадзянскі пазоў маці Захаранкі, якая прасіла суд прызнаць сына памерлым яшчэ да закрыцця крымінальнай справы аб яго знікненні. Адвакат маці Захаранкі паведаміў суду, што “ўлічваючы той факт, што на працягу 16 гадоў расследаванне не дало ніякіх вынікаў, гэта пазбаўляе грамадзяніна магчымасці рэалізаваць свае правы. Фактычна гэта адмаўленне справядлівасці”.

У жніўні 2016 года Мінскі гарадскі суд адмовіў маці Захаранкі ў прызнанні яе сына памерлым. Маці Захаранкі неаднаразова прасіла ўлады абвясціць яго памерлым і / або прыпыніць расследаванне, што дазволіла б ёй атрымаць доступ да матэрыялаў справы і ягонай маёмасці. У чэрвені ўлады працягнулі расследаванне знікнення Захаранкі да 24 снежня.

с) катаванняў ды іншых жорсткіх, бесчалавечных ці прыніжальных годнасць спосабаў абыходжання і пакарання

Закон забараняе падобную практыку. Тым не менш, Камітэт дзяржаўнай бяспекі (КДБ), спецназ і іншыя сілавыя падраздзяленні, часта ніяк не абазначаныя і ў цывільным, па-ранейшаму працягвалі перыядычна збіваць затрыманых. Паводле звестак, сілавыя структуры ў працэсе следства прымянялі катаванні. Падчас арыштаў міліцыянты перыядычна збівалі людзей.

Праваабаронцы, лідары апазіцыі і актывісты, вызваленыя з месцаў пазбаўлення волі, працягвалі паведамляць пра катаванні і іншыя формы фізічнага і псіхалагічнага ціску на падазраваных у ходзе расследавання крымінальных і адміністрацыйных справаў.

25 сакавіка спецназ уварваўся ў кватэру, дзе сабраліся 58 праваабаронцаў, экспертаў і замежных журналістаў перад недазволенай пратэстнай акцыяй у Мінку. Паводле сведчанняў відавочцы, калі зазваніў дзвярны званок і праваабаронца Аляксей Лойка адчыніў дзверы, прадстаўнікі ўладаў яго збілі, і ў той самы дзень ён быў шпіталізаваны з дыягназам страсення мазгоў. 28 жніўня следчы камітэт Мінскага раёна адхіліў хадайніцтва Лойкі аб расследаванні яго збіцця, паколькі, як сцвярджалася, праваахоўнікі не прымянялі супраць яго празмерную фізічную сілу.

29 сакавіка Мінскі суд прыгаварыў анархіста і апазіцыйнага актывіста Мікалая Дзядка да 10 сутак адміністрацыйнага арышту за аказанне супраціву міліцыі і ўдзел у недазволенах пратэстах 25 сакавіка у Мінску. Пасля свайго затрымання Дзядок быў шпіталізаваны са страсеннем мазгоў і няцяжкімі пашкоджаннямі твару і галавы. У судзе ён заявіў, што міліцыянт некалькі разоў ударыў яго па галаве. Міліцыянты засведчылі, што паколькі Дзядок выкрыкваў палітычныя лозунгі і аказваў супраціў міліцыі падчас затрымання, яны вымушаны былі прымяніць у дачыненні да яго фізічную сілу. Бацька Дзядка напісаў скаргу з просьбай расследаваць збіццё сына, аднак улады яе адхілілі.

Паступіў шэраг паведамленняў пра выпадкі так званай “дзедаўшчыны”, ці нестатутных стасункаў, у дачыненні да новых прызыўнікоў, у тым ліку збіццё і іншыя формы фізічнага і псіхалагічнага гвалту. Некалькі такіх выпадкаў, паводле звестак, прывялі да смерці. Так, напрыклад, 13 кастрычніка высокі прадстаўнік Следчага камітэта абвясціў аб пачатку крымінальнага расследавання меркаванага выпадку нестатутных стасункаў і здзекаў, якому папярэднічала знаходжанне 3 кастрычніка ў падвале ваенных баракаў непадалёк Барысава цэла 21-гадовага салдата Аляксандра Коржыча.

16 кастрычніка ўлады таксама пацвердзілі, што салдат Генадзь Сарокін загінуў 2 верасня пасля размеркавання ў вайсковую частку ў Брэсцкай вобласці і што яго справа расследуецца. У асобным выпадку ўлады зноў адкрылі расследаванне магчымага самазабойства іншага салдата, Арцёма Басцюка, на вайсковай тэрыторыі ў Барысаўскім раёне. 12 кастрычніка родныя Басцюка атрымалі інфармацыю, што яго смерць не была вынікам крымінальных дзеянняў, аднак сям'я працягвала сцвярджаць, што падчас службы ён падвяргаўся псіхалагічнаму гвалту і здзекам.

Улады паведамлялі пра асобныя выпадкі судовага пераследу вайскоўцаў, падазраваных у нестатутных адносінах. Так, напрыклад, 30 траўня раённы суд Брэста прыгаварыў сяржанта да трох год абмежавання волі ў форме хатняга арышту за перавышэнне ўлады і збіванне маладзейшых салдатаў. Вінаваты таксама мусіў сплаціць 4 000 рублёў (\$2 050) маральнай шкоды.

Умовы ўтрымання ў турмах і ізалятарах

Умовы ўтрымання ў турмах і ізалятарах па-ранейшаму заставаліся дрэннымі і ў шматлікіх выпадках уяўлялі сабой пагрозу жыццю і здароўю.

Умовы ўтрымання. Паводле дадзеных мясцовых актывістаў і юрыстаў-праваабаронцаў, адзначаўся недахоп харчавання, медыкаментаў, цёплай вопраткі, пасцельнай бялізны, а таксама недастатковая забяспечанасць базавай і неадкладнай медыцынскай дапамогай і чыстай пітной вадой. Вентыляцыя ў камерах ды іх агульны санітарны стан былі дрэннымі, і ўлады не здолелі забяспечыць умовы, неабходныя для падтрымання належнай асабістай гігіены. Зняволеныя часта скардзіліся на кепскае харчаванне і нізкую якасць вопраткі ды пасцельнай бялізны. Некаторыя з былых палітвязняў паведамлялі, што ў дачыненні да іх прымянялі псіхалагічнае ўздзеянне і вымушалі іх знаходзіцца ў адной камеры са злачынцамі, схільнымі да гвалтоўных паводзінаў. Хоць закон і дазваляе сем'ям і сябрам прыносіць затрыманым прадукты харчавання і сродкі асабістай гігіены і дасылаць ім пасылкі поштай, улады не заўсёды дазвалялі рабіць гэта.

Паводле справаздачы незалежных маніторынгавых арганізацый ад 26 траўня, якія правялі апытанне 130 асобаў, затрыманых у перыяд з 15 сакавіка па 19 красавіка па абвінавачваннях, датычных несанкцыянаваных дэманстрацый, прыкладна 79% рэспандэнтаў засведчылі, што ўлады не паведамлялі сем'ям пра месца іх знаходжання, а 83% казалі, што турэмнае кіраўніцтва не

паінфармавала належным чынам пра іх правы, абавязкі і ўнутраныя правілы месцаў зняволення. Прыкладна 17% паскардзіліся на адсутнасць медычнай дапамогі, а 27% заявілі, што ім было адмоўлена ў доступе да адвакатаў. Больш за 50% затрыманых скардзіліся на антысанітарную. І толькі 21% апытаных не мелі перашкодаў з боку турэмнага кіраўніцтва пры абскарджванні сваіх прысудаў.

Перанаселенасць месцаў дасудовага ўтрымання і ў цэлым турмаў заставалася праблемай. Напрыклад, асобы, якія ўтрымліваліся кароткі тэрмін у следчым ізалятары Дзяржынска, паведамлялі, што яны вымушаныя былі спаць па чарзе, паколькі сукамернікаў было больш, чым ложкаў.

Асобам, прыгавораным да ўнутранай ссылкі (хіміі), улады дазвалялі працаваць па-за межамі месцаў зняволення, аднак яны былі абавязаныя на ноч вяртацца ў турэмныя баракі, дзе жылі ў строгіх умовах і пад наглядом.

Нягледзячы на тое, што перыядычна паступалі асобныя паведамленні пра тое, што міліцыя змяшчала ў камеры следчых ізалятараў непаўнагадовых падазраваных разам з дарослымі падазраванымі і рэцыдывістамі, улады звычайна ўтрымлівалі непаўнагадовых зняволеных асобна ад дарослых у папраўчых калоніях для непаўнагадовых, ізалятарах часовага ўтрымання і следчых ізалятарах. У цэлым умовы ўтрымання жанчын і непаўнагадовых зняволеных былі трохі лепшыя, чым у выпадку са зняволенымі-мужчынамі.

Паводле звестак праваабарончых НДА і былых вязняў, улады рэгулярна пераследавалі зняволеных.

Так, 23 сакавіка Мінскі раённы суд пастанавіў, што па справе аб смерці 21-гадовага Ігара Пцічкіна Міністэрства ўнутраных справаў, якое адказвае за месцы часовага ўтрымання, мусіць сплаціць у якасці кампенсацыі маральнай шкоды 20 000 рублёў (\$10 300) яго маці, 10 000 (\$5 150) яго сястры і 6 000 (\$3 100) на пакрыццё выдаткаў на яго пахаванне. Гэта толькі адна трэцяя сумы, якую запатрабавала сям'я ў пазове ў звязку з ягонай смерцю ў СІЗА. Пасля меркаванага збіцця ў Пцічкіна адбыўся сардэчны прыступ і ён памёр у следчым ізалятары ў Мінску ў 2013 годзе. У кастрычніку 2016 года Мінскі раённы суд асудзіў турэмнага лекара Аляксандра Крылова, які праходзіў па справе Пцічкіна, за халатнасць і прыгаварыў да трох год пазбаўлення волі.

Вартыя даверу крыніцы інфармацыі сцвярджалі, што турэмная адміністрацыя прыцягвала іншых зняволеных да запалохвання палітычных вязняў і ціску на

іх з мэтай вымусіць даць прызнаўчыя паказанні. Таксама паведамлялася, што ўлады не толькі не тлумачылі, але і не абаранялі законныя правы зняволеных і празмерна каралі іх за любыя нязначныя парушэнні турэмнага рэжыму.

Паводле меркаванняў назіральнікаў, у выніку дрэннай медыцынскай дапамогі ў месцах пазбаўлення волі былі шырока распаўсюджаныя туберкулёз, пнеўманія, ВІЧ/СНІД і іншыя інфекцыйныя захворванні. У 2014 годзе старшы спецыяліст па кантролі над туберкулёзам паведаміў, што захворванне на туберкулёз у месцах пазбаўлення волі перавысіла сярэднія паказальнікі па краіне ў 4 разы, але сцвярджаў, што толькі да 4-х адсоткаў ад 7 400 хворых на туберкулёз па ўсёй краіне знаходзіліся ў турмах.

Праваабарончыя НДА паведамлялі, што зняволеныя і асобы, што знаходзяцца на “хіміі”, часта скардзіліся на адсутнасць магчымасцяў занятаці або нізкую зароботную плату. У жніўні 2016 года кіраўнік Дэпартамента выканання пакаранняў МУС Сяргей Дарошка заявіў, што ад сярэдняга заробку ў 510 рублёў (\$205) зняволеныя атрымаюць толькі 10%, а астатняе ідзе на фінансаванне выдаткаў, звязаных з іх утрыманнем у месцах зняволення, а таксама, па распараджэнні суда, на пакрыццё любых запазычанасцяў або нанесенай шкоды.

Адміністрацыя. Як і ў папярэдні год, улады заяўлялі аб правядзенні штогадовых ці яшчэ больш частых расследаванняў і праверак умоваў утрымання ў турмах і ізалятарах. Аднак прадстаўнікі праваабарончых груп сцвярджалі, што такія праверкі, нават калі яны сапраўды праводзіліся, не выклікалі ніякага даверу ў сувязі з адсутнасцю ўпаўнаважанага па правах чалавека, а таксама адсутнасцю ў праваабаронцаў магчымасці наведваць турмы або кансультаваць зняволеных. У ліпені ўлады задаволілі заяўку старшыні праваабарончай арганізацыі “Беларускі Хельсінскі камітэт” Алега Гулака на ўваходжанне ў камісію Міністэрства юстыцыі па маніторынгу за ўмовамі турэмнага ўтрымання. У жніўні міністэрства арганізавала візіт у турму строгага рэжыму ў Гродна. Паводле звестак, візіт праходзіў пад пільным кантролем кіраўніка турэмнай адміністрацыі. Камісія, якая з большага складалася з супрацоўнікаў міністэрства і прадстаўнікоў праўрадавых НДА, не змагла прадставіць якой-кольвечы поўнай справаздачы.

Зняволеныя і затрыманыя мелі абмежаваную магчымасць сустрэкацца з наведнікамі, а звычайным пакараннем за парушэнне дысцыпліны была адмова ў спатканні з сем'ямі. З мэтай ціску і запалохвання адміністрацыя

часта пазбаўляла палітвязняў спатканняў з сям'ёй або, у некаторых выпадках, неаднаразова адкладала іх запланаваныя сустрэчы.

Нягледзячы на гарантаваную законам свабоду веравызнання і адсутнасць паведамленняў пра сур'ёзныя парушэнні гэтага прынцыпа, улады звычайна забаранялі зняволеным праводзіць набажэнствы і здзяйсняць абрады, якія не адпавядалі турэмным правілам.

Ад былых зняволеных паступалі звесткі, што супрацоўнікі турмы часта цэрзуравалі іх скаргі або не перадавалі іх у вышэйшыя інстанцыі, а таксама што турэмная адміністрацыя або адхіляла, або выбарачна разглядала просьбы аб расследаванні выпадкаў жорсткага абыходжання. Зняволеныя таксама паведамлялі, што турэмная адміністрацыя часта адмаўлялася прадстаўляць копіі адказаў на іх скаргі, што ў далейшым ускладняла іх абарону. Скаргі маглі выклікаць прыняцце мераў у адказ супраць зняволеных, якія іх падавалі, уключна з прыніжэннем чалавечай годнасці, пагрозамі забойства або іншымі карнымі мерамі.

Карупцыя ў турмах была вялікай праблемай, і назіральнікі адзначалі, што ўмоўна-датэрміновае вызваленне нярэдка залежала ад хабару супрацоўнікам турмы або ад палітычнай прыналежнасці зняволенага.

Незалежны маніторынг. Нягледзячы на шматлікія звароты ў Міністэрства ўнутраных справаў і Міністэрства юстыцыі, чыноўнікі па-ранейшаму адмаўляліся сустрэцца з праваабаронцамі і даваць ім дазвол на наведванне папраўчых устаноў. У сваім адказе ў 2015 годзе на запыт прадстаўніка недзяржаўнай праваабарончай арганізацыі “Вясна” Паўла Сапелкі кіраўнік Дэпартаменту выканання пакаранняў МУС заявіў, што для яго “немэтазгодна” наведваць месцы зняволення і кантраляваць умовы ўтрымання ў іх.

d) Адвольны арышт або затрыманне

Закон абмяжоўвае магчымасць адвольных затрыманняў, аднак урад не зважаў на гэтыя абмежаванні. Улады арыштоўвалі або затрымлівалі грамадзян па палітычных матывах і выкарыстоўвалі адміністрацыйныя меры для затрымання палітычных актывістаў да, падчас і пасля пратэстаў і іншых буйных грамадскіх мерапрыемстваў.

Роля міліцыі і органаў бяспекі

Міліцыя падпарадкоўваецца Міністэрству ўнутраных справаў, аднак іншыя органы, якія знаходзяцца пад кантролем міністэрства, напрыклад, КДБ, Дэпартамент фінансавых расследаванняў Камітэта дзяржаўнага кантролю, Следчы камітэт і Служба бяспекі Прэзідэнта, таксама выконвалі функцыі аховы парадку. Прэзідэнт мае права падначальваць сабе ўсе праваахоўныя органы, і ён ажыццяўляў эфектыўны кантроль над сіламі бяспекі. Сур'ёзнай праблемай заставалася беспакаранасць супрацоўнікаў праваахоўных органаў. Грамадзяне надзелены правам паведамляць пра злоўжыванні міліцыянтаў у пракуратуру, аднак улады часта не праводзілі расследавання падобных выпадкаў і не прыцягвалі вінаватых да адказнасці.

Працэдуры арышту і абыходжанне з затрыманымі

Паводле закона, міліцыя мусіць атрымаць санкцыю пракурора на затрыманне асобы больш чым на тры гадзіны, але міліцыянты звычайна ігнаравалі гэтыя працэдуры і рэгулярна затрымлівалі і арыштоўвалі грамадзян без ордэра. Улады могуць утрымліваць падазраванага ў злачынстве да 10 дзён без прад'яўлення афіцыйнага абвінавачання і да 18 месяцаў пасля прад'яўлення абвінавачання. Паводле закона, пракуроры, следчыя і службы бяспекі маюць права працягнуць тэрмін затрымання без узгаднення з суддзёй. Затрыманых маюць права падаваць у суд скаргі адносна законнасці свайго ўтрымання, аднак улады часта адмаўляліся разглядаць або ігнаравалі падобныя скаргі. У краіне няма сістэмы вызвалення пад заклад.

Адвольны арышт. Улады затрымлівалі прадстаўнікоў апазіцыі і актывістаў грамадзянскай супольнасці па прычынах, што шырока лічыліся палітычна матываванымі. У асобных выпадках улады выкарыстоўвалі адміністрацыйныя меры для затрымання палітычных актывістаў да, на працягу і пасля запланаваных дэманстрацый, пратэстных акцый, а таксама іншых публічных мерапрыемстваў.

У перыяд са студзеня па красавік улады аштрафавалі, затрымалі або арыштавалі больш за 950 пратэстоўцаў у Мінску і іншых гарадах. Пратэсты ў большасці былі выкліканы прэзідэнцкім дэкрэтам, паводле якога беларускія грамадзяне, замежнікі і людзі без грамадзянства, якія пастаянна пражываюць на тэрыторыі краіны і афіцыйна працуюць менш за 183 календарныя дні на год, мусяць сплочваць штогадовы падатак. Абвінавачанні вагаліся ад удзелу ў несанкцыянаваных дэманстрацыях да дробнага хуліганства і процідзеяння арышту. Праваабарончыя арганізацыі падлічылі, што ўлады вынеслі 259

прыгавораў да 25 сутак пазбаўлення волі. Было арыштавана прынамсі 10 журналістаў, а чацвёра былі аштрафаваныя за дзейнасць без акрэдытацыі, дробнае хуліганства і ўдзел у несанкцыянаванай дэманстрацыі. На канец года ўсе арыштаваныя былі вызваленыя.

28 сакавіка, напрыклад, суды ў Мінску, Бабруйску, Барысаве, Брэсце, Віцебску, Гомелі і Полацку вынеслі прысуды 177 асобам (144 у Мінску і 33 у іншых гарадах) па розных абвінавачаннях, у тым ліку ва удзеле ў несанкцыянаваных дэманстрацыях 25-26 сакавіка, дробным хуліганстве і аказанні супраціву міліцыі. Са 177 асобаў, затрыманых 25-26 сакавіка, 74 атрымалі ад 2 да 25 сутак зняволення, а 93 прысудзілі штрафы ў памеры ад 46 рублёў (\$25) да 1 840 рублёў (\$970).

27 сакавіка былы палітзняволены і кандыдат у прэзідэнты на выбарах 2010 года Мікалай Статкевіч паведаміў, што міліцыянтаты затрымалі яго ў кватэры сябра ў Мінску 23 сакавіка і даставілі ў ізалятар КДБ. Паводле звестак, міліцыя мела ордэр на яго арышт і сцвярджала, што ён разам з групай неапазнаных асобаў падазраюцца ў крымінальных дзеяннях па падрыхтоўцы масавых беспарадкаў. Статкевіч патлумачыў на допыце, што, нягледзячы на тое, што супрацоўнікі паказалі яму нейкія паперы і абвінавацілі яго ў планаванні масавых беспарадкаў з 2011 года, яны не далі яму ніякіх дакументаў, а таксама не дазволілі патэлефанаваць сям'і і адвакату. Статкевіч адмовіўся адказваць на пытанні і даваць паказанні ў ізалятара часовага ўтрымання. Цягам года Статкевіч і іншы кандыдат у прэзідэнты на выбарах 2010, былы палітзняволены і апазіцыйны актывіст Уладзімір Някляеў неаднаразова арыштоўваліся і змяшчаліся пад варту па адміністрацыйных абвінавачаннях, звычайна ў сувязі з недазволенымі ўладамі сходамі і дэманстрацыямі.

Дасудовае ўтрыманне пад вартай. Улады могуць утрымліваць падазраванага ў злачынстве пад вартай без прад'яўлення афіцыйнага абвінавачання не больш за 10 сутак. Да прад'яўлення абвінавачання закон не дазваляе зняволеным сустракацца з сем'ямі або атрымліваць перадачы з прадуктамі харчавання або медыкаментамі, якія з'яўляюцца жыццёва важнымі з улікам дрэнных умоваў утрымання. Зняволеныя як правіла ўтрымліваліся пад вартай цягам 10 сутак перад тым, як ім было прад'яўлена абвінавачанне.

Міліцыя часта затрымлівала грамадзян на некалькі гадзін з мэтай высвятлення асобы, брала ў іх адбіткі пальцаў, а потым адпускала без прад'яўлення абвінавачанняў. Міліцыя і органы бяспекі нярэдка прымянялі

такую тактыку для таго, каб затрымаць прадстаўнікоў дэмакратычнай апазіцыі і дэманстрантаў, прадухіліць распаўсюд улётак і газет або ў якасці падставы для зрыву сходаў і акцый грамадзянскай супольнасці.

Магчымасць да суда затрыманым аспрэчыць законнасць свайго затрымання. Затрыманя маюць права звярнуцца да судовай сістэмы з нагоды законнасці свайго затрымання, аднак улады часта спынялі або ігнаравалі такія звароты. Паводле закона, суды маюць 24 гадзіны, каб вынесці рашэнне аб затрыманні, і 72 гадзіны – аб арышце. У падобных выпадках суды праводзяць закрытыя слуханні, на якіх могуць прысутнічаць падазраваныя, адвакаты і іншыя законныя прадстаўнікі. Пракуроры, падазраваныя і адвакаты могуць апеляваць у суды вышэйшай інстанцыі, каб аспрэчыць рашэнне суда ніжэйшай інстанцыі на працягу 24 гадзін пасля прыняцця рашэння. Суды вышэйшай інстанцыі маюць тры дні на тое, каб вынесці рашэнне па апеляцыі, і іх пастановы не могуць быць аспрэчаныя. Далейшыя апеляцыі могуць быць пададзеныя толькі тады, калі следчыя працягнуць тэрмін утрымання пад вартай.

е) Адмова ў справядлівым і адкрытым судовым разбіральніцтве

Канстытуцыя прадугледжвае незалежнасць судовай сістэмы, аднак улады не паважалі прынцып незалежнасці суддзяў. Назіральнікі адзначалі шырокі распаўсюд карупцыі, некампетэнтнасць і палітычнае ўмяшальніцтва ў працэс прыняцця рашэнняў. Суды выносілі прысуды на падставе ложных і палітычна матываваных абвінавачанняў, якія прад'яўляліся пракурорамі, і, на думку назіральнікаў, высокапастаўленыя дзяржаўныя чыноўнікі і прадстаўнікі мясцовых уладаў дыктавалі суддзям іх рашэнні.

Як і ў папярэднія гады, паводле інфармацыі праваабарончых арганізацый, пракуроры мелі надзвычайныя і неабмежаваныя паўнамоцтвы, паколькі маглі працягваць тэрмін утрымання без санкцыі суддзяў. Адвакаты абароны не маглі азнаёміцца з матэрыяламі следства, прысутнічаць пры правядзенні следчых дзеянняў і допытаў або знаёміцца з доказамі абвінавачання, пакуль пракурор афіцыйна не перадаць справу ў суд. Адвакаты лічылі, што некаторыя доказы было складана аспрэчыць, паколькі тэхнічная экспертыза знаходзілася пад кантролем Генеральнай пракуратуры. Паводле меркавання шматлікіх адвакатаў, гэты дысбаланс паўнамоцтваў захоўваўся на працягу года, асабліва ў палітычна матываваных крымінальных і адміністрацыйных справах. За выключэннем рэдкіх выпадкаў, суды практычна не выносілі апраўдальных прысудаў абвінавачаным па крымінальных справах.

Згодна з законам, калегіі адвакатаў з’яўляюцца незалежнымі ўстановамі, а ліцэнзаваныя юрысты могуць весці прыватную практыку або ствараць адвакацкія бюро. Усе юрысты, тым не меней, мусяць праходзіць працэдуру ліцэнзавання ў Міністэрстве юстыцыі і кожныя пяць год мусяць перарэгістроўваць свае ліцэнзіі.

У верасні пастаянная атэстацыйна камісія пры Міністэрстве юстыцыі прыйшла да высновы, што выбітны незалежны юрыст Ганна Бахціна мае “недастаткова прафесійную кваліфікацыю”, каб быць адвакатам абароны. Паводле Бахціной, бланкі, якія яна выкарыстоўвала для заключэння дамоваў з кліентамі, нязначна адрозніваліся ад рэкамендаваных міністэрствам, а таксама камісія знайшла граматычныя памылкі пры пераглядзе яе дакументацыі. 26 верасня Бахціна абскардзіла рашэнне камісіі пазбавіць яе адвакацкай ліцэнзіі, аднак яе скарга была адхілена. Акрамя таго, яшчэ прынамсі сем абаронцаў вымушаны былі пераздаць іспыты на права займацца адвакацкай дзейнасцю цягам 6 месяцаў, пасля пастановы міністэрства аб “няпоўнай адпаведнасці” іх прафесійнай кваліфікацыі.

Судовыя працэдуры

Закон гарантуе права на ажыццяўленне справядлівага і адкрытага правасуддзя, аднак улады часам ігнаравалі гэтае права.

Закон гарантуе прэзумпцыю невінаватасці. Разам з тым адсутнасць незалежнасці судоў, манера дзяржаўных СМІ паведамляць пра рэзанансныя справы такім чынам, нібыта віна ўжо даказаная, а таксама шырока распаўсюджаная практыка абмежавання права на абарону нярэдка вялі да таго, што цяжар даказвання ўласнай невінаватасці ўскладаўся на самога абвінавачанага.

Закон таксама прадугледжвае прынцып адкрытага судовага разгляду, аднак улады ў некаторых выпадках рабілі судовыя працэсы закрытымі і часта праводзілі іх у кабінетах суддзяў. Суддзі прымаюць рашэнне па ўсіх судовых справах. Пры разглядзе найбольш сур’ёзных справаў суддзі дапамагаюць двое народных засядальнікаў.

Закон дае абвінавачаным права прысутнічаць на паседжаннях, аспрэчваць паказанні сведак і прадстаўляць доказы ад свайго імя, аднак улады не заўсёды ўлічвалі гэтае права.

Закон прадугледжвае права затрыманых на дапамогу адваката і патрабуе, каб суды прызначалі адваката тым асобам, якія не могуць сабе гэтага дазволіць. Хоць, паводле закона, падсудныя могуць патрабаваць, каб суды адбываліся па-беларуску, большасць суддзяў і пракурораў, якія не валодалі свабодна беларускай мовай, адхілялі хадайніцтвы аб забеспячэнні перакладчыкамі і вялі паседжанні па-руску. Перакладчыкі забяспечваліся ў тым выпадку, калі падсудныя не размаўлялі ні па-беларуску, ні па-руску. Закон прадугледжвае права грамадзянаў свабодна выбіраць адваката для абароны сваіх інтарэсаў у судзе, аднак прэзідэнцкі ўказ забараняў прадстаўнікам НДА, якія з'яўляюцца адвакатамі, абараняць у судзе інтарэсы якіх-кольвечы асобаў, за выключэннем сябраў сваёй арганізацыі. Адкліканне ўладамі ліцэнзій у юрыстаў, якія абаранялі інтарэсы палітычных апанентаў рэжыму, абмяжоўвала падсудных у выбары адвакатаў. Улады таксама патрабавалі ад адвакатаў падпісваць заявы аб неразгалошанні, што абмяжоўвала іх магчымасць перадаваць якую-небудзь інфармацыю па судовай справе грамадскасці, сродкам масавай інфармацыі і нават сваякам падсудных.

Суды часта дазвалялі выкарыстоўваць супраць абвінавачаных паказанні, атрыманых ў ходзе допыту пры дапамозе сілы і пагрозаў прычынення шкоды здароўю. Некаторыя абвінавачаныя былі асуджаныя завочна. Так, напрыклад, 9 студзеня суд мястэчка Свіслач паведаміў тром актывістам руху “За свабоду”, што яны завочны аштрафаваныя за ўдзел у кастрычніку 2016 у несанкцыянаваным мерапрыемстве, прысвечаным антырасійскаму паўстанню 1863-64 гадоў, падчас якога беларусы, палякі і літоўцы паўсталі супраць расійскага панавання. Лідар руху Юрась Губарэвіч атрымаў штраф у памеры 525 рублёў (\$260); Юрый Казакевіч, актывіст з Брэста, - 210 рублёў (\$105), а Вадзім Бабін, актывіст з Віцебска, - 63 рублі (\$32).

Падсудныя маюць права абскарджання судовага рашэння, і большасць з іх карысталася гэтым правам. Разам з тым, у пераважнай большасці справаў апеляцыйныя суды пакідалі рашэнні ніжэйстаячых судаў у сіле.

Палітвязні і асобы, затрыманыя па палітычных матывах

Мясцовыя праваабарончыя арганізацыі паведамлялі пра існаванне ў краіне шэрагу розных спісаў палітвязняў. У гэтыя спісы ўваходзілі асобы, якім былі прад'яўлены абвінавачанні па крымінальных справах, а таксама тыя, хто ўжо знаходзіўся за кратамі. Вядучыя мясцовыя праваабарончыя арганізацыі, уключна з “Вясной” і Беларускай Хельсінкскім камітэтам, альбо прызнавалі

гэтых асобаў вязнямі сумлення, альбо адзначалі сур'ёзныя працэсуальныя парушэнні, у сувязі з чым прапаноўвалі, па меншай меры, перагляд справаў.

Пасля каментару Прэзідэнта Лукашэнкі 21 сакавіка наконт арышту прыкладна 20 баевікоў за іх імкненне справакаваць беспарадкі, супрацоўнікі КДБ пачалі затрымліваць дзясяткі асобаў па ўсёй краіне і абвінавачваць іх у такіх рэчах, як трэніроўка ці падрыхтоўка ўдзелу ў масавых, патэнцыйна жорсткіх беспарадках або стварэнне незаконнай узброенай арганізацыі. Затрыманыя былі звязаныя з так званым Белым легіёнам (не існуючай сёння радыкальнай апазіцыйнай арганізацыяй, якая дзейнічала ў 1990-х); зарэгістраваным афіцыйна вайскова-адукацыйным лагерам для моладзі “Патрыёт” або з апазіцыйнай моладзевай арганізацыяй “Малады фронт”. Міліцыя абшукала іх жылло, а КДБ, паводле звестак, канфіскавала стрэльбы, пісталеты і гранаты, а таксама іншую зброю, якая, паводле КДБ, павінна была быць выкарыстанай падчас дэманстрацый 25 сакавіка. Некаторыя сем’і арыштаваных асобаў паведамлялі прэсе, што адвакатам забаранялася сустрэцца з затрыманымі ў следчым ізалятары КДБ.

11 красавіка прадстаўнік КДБ пацвердзіў, што 20 асобаў абвінавачваюцца ў стварэнні незаконнага ўзброенага фармавання, за што яны могуць быць асуджаныя на тэрмін да 7 гадоў зняволення. Прадстаўнік КДБ таксама пацвердзіў, што 17 асобаў абвінавачваюцца ў падрыхтоўцы масавых беспарадкаў, за што ім можа пагражаць да трох год зняволення. Чыноўнік, тым не менш, не ўдакладніў, колькі з затрыманых абвінавачваюцца ў абодвух злачынствах. КДБ пацвердзіў, што супраць астатніх 18 падазраваных таксама вялося следства ў сувязі з гэтай справай, і чацвёра з іх знаходзіліся пад аховай. Шэраг дзяржаўных сродкаў масавай інфармацыі, якія апублікавалі артыкулы па гэтай крымінальнай справе, апісвалі падазраваных як экстрэмісцкую нацыяналістычную групоўку і сцвярджалі, што следства было распачатае 21 сакавіка.

30 лістапада старшыня Следчага камітэта Іван Наскевіч абвясціў, што ўсе абвінавачанні з усіх, хто праходзіў па гэтай справе, знятыя, а іх крымінальны пераслед цяпер спынены. Наскевіч сказаў, што дзеянні гэтых асобаў не ўяўляюць нейкай небяспекі для людзей або пагрозы для канстытуцыйнага ладу.

9 чэрвеня Генеральная пракуратура адхіліла пазоў кіраўніка праваабарончай арганізацыі “Вясна” Алеся Бяляцкага аб расследаванні абвінавачванняў у катаваннях, высунутых некаторымі асобамі, затрыманымі па справе Белага

легіёну. Бяляцкі асабліва падкрэсліў манеру абыходжання з былым кіраўніком Белага легіёну Міраславам Лазоўскім, якога, паводле яго сцверджанняў, білі падчас арышту, і ў “дакументальнай стужцы” дзяржаўнага тэлебачання пра Белы легіён ён быў паказаны з кроўю і сінякамі на твары. Бяляцкі таксама заявіў, што некалькіх асобаў, абвінавачаных па гэтай справе, у заключэнні вымушалі прымаць псіхатропныя прэпараты. У сваім адказе Генеральная пракуратура назвала гэтыя паведамленні галаслоўнымі абвінавачаннямі, не падтрыманымі фактамі або адпаведна аформленымі скаргамі з боку затрыманых ці іх адвакатаў.

Былыя палітычныя зняволеныя, што былі выпушчаны на волю ў жніўні 2015 года, на канец года па-ранейшаму не маглі рэалізаваць некаторыя грамадзянскія і палітычныя правы. Так, напрыклад, у ліпені 2016 года Цэнтральная выбарчая камісія адмовіла ў рэгістрацыі ініцыятыўнай групы ў падтрымку кандыдатуры былога палітвязня і кандыдата ў прэзідэнты 2010 года Мікалая Статкевіча на парламенцкіх выбарах у сувязі з тым, што любой асобе, якая знаходзіцца ў месцах пазбаўлення волі або мае судзімасць, законам забаронена ўдзельнічаць у выбарах.

Грамадзянска-прававыя працэдуры і сродкі судовай абароны

Закон прадугледжвае права грамадзян падаваць судовыя пазовы аб кампенсацыі шкоды, звязанай з парушэннем правоў чалавека, аднак грамадзянскія суды не былі незалежнымі і рэдка праяўлялі аб’ектыўнасць у такіх пытаннях.

Рэстытуцыя маёмасці

На сённяшні дзень не існуе законаў, якія б прадугледжвалі рэстытуцыю або кампенсацыю прыватнай нерухомасці, канфіскаванай цягам II Сусветнай вайны і Халакосту на тэрыторыі краіны. У краіне таксама не існуе заканадаўчага рэжыму рэстытуцыі камунальнай маёмасці або маёмасці, якая не мае спадчынніка. Урад паведамляў, што на працягу апошніх 10 гадоў не атрымліваў ніякіх запытаў з патрабаваннямі аб кампенсацыі або рэстытуцыі якой-кольвечы маёмасці ад фізічных асобаў, НДА або іншых грамадскіх арганізацый, габрэйскіх ці замежных.

f. Адвольнае парушэнне недатыкальнасці прыватнага і сямейнага жыцця, жылля і перапіскі

Закон забараняе падобныя дзеянні, аднак урад ігнараваў гэтую забарону. Улады ажыццяўлялі праслухоўванне тэлефонных размоваў ды відэаназіранне і выкарыстоўвалі сетку інфарматараў, што з'яўляецца парушэннем недатыкальнасці прыватнага жыцця грамадзян.

Паводле закона, асобы, якія перашкаджаюць выкананню супрацоўнікамі праваахоўных органаў сваіх абавязкаў, могуць быць аштрафаваныя або абвінавачаныя ў адміністрацыйным правапарушэнні, нават калі гэтыя “абавязкі” супярэчаць закону. Пад такімі “перашкодамі” могуць мецца на ўвазе любыя спробы не даць супрацоўнікам КДБ або праваахоўных органаў зайсці ў памяшканне кампаніі, прадпрыемства або арганізацыі; адмова супрацоўнікам КДБ у правядзенні аўдытарскай праверкі або ў доступе да інфармацыйных сістэмаў і базаў дадзеных ці абмежаванне такога доступу.

Закон патрабуе прад'яўлення ордэра да або адразу пасля правядзення вобшуку. Тым не менш, некаторыя актывісты паведамлялі, што прадстаўнікі КДБ прыходзілі ў іх дамы без апавяшчэння. КДБ мае права ў любы час увайсці ў любы будынак пры ўмове звароту па выдачу ордэра цягам 24 гадзін пасля ажыццяўлення гэтага дзеяння.

Службы бяспекі працягвалі праводзіць адвольныя вобшукі вядомых апазіцыйных дзеячаў і лідараў грамадзянскай супольнасці, а таксама допыты пры перасячэнні імі мяжы і ў аэрапортах. Так, напрыклад, 14 сакавіка памежнікі на тры гадзіны затрымалі ў нацыянальным аэрапорце “Мінск” кіраўніка магілёўскага аддзялення сацыял-дэмакратычнай партыі “Грамада” Ігара Барысава пасля яго вяртання з Нямеччыны. Супрацоўнік праваахоўных органаў абшукаў яго рэчы і канфіскаваў флэш-карты.

Нягледзячы на тое, што закон забараняе ўладам перахопліваць тэлефонныя размовы і камунікацыі іншага кшталту без санкцыі пракурора, улады рэгулярна праслухоўвалі памяшканні, тэлефоны і кантралявалі кампутарную перапіску. Амаль усе прадстаўнікі палітычнай апазіцыі і шмат хто з вядомых прадстаўнікоў грамадзянскай супольнасці паведамлялі пра тое, што ўлады праслухоўвалі іх перамовы і сачылі за іх дзейнасцю. Урад працягваў збіраць і атрымліваць асабістую інфармацыю на незалежных журналістаў і дэмакратычных актывістаў падчас рэйдаў, а таксама праз канфіскаваную кампутарную тэхніку.

Закон дазваляе супрацоўнікам КДБ, Міністэрства ўнутраных справаў, спецслужбаў, фінансавай выведкі і пэўных падраздзяленняў памежнай аховы

выкарыстоўваць прылады для праслухоўвання тэлефонных размоваў. Для праслухоўвання патрабуецца санкцыя пракурора, аднак, пры адсутнасці незалежнасці пракурораў, гэтае патрабаванне робіцца бессэнсоўным.

12 сакавіка сустаршыня Беларускай хрысціянска-дэмакратычнай партыі Павал Севярынец падаў скаргу на дзяржаўны тэлеканал “Беларусь 1” за тое, што той у навінах незаконна выкарыстаў запіс яго прыватнай размовы па сотовым тэлефоне. 12 верасня міліцыя адказала, што тэлеканал атрымаў плёнку з “ананімнай крыніцы” і што кіраўніцтва канала не рабіла ніякіх “наўмысных захадаў”, каб атрымаць гэтую інфармацыю. Акрамя таго, 26 верасня Міністэрства інфармацыі заявіла, што канал выкарыстаў матэрыялы атрыманыя як з адкрытых крыніц, так і ад праваахоўных органаў, і не ажыццяўляў умяшальніцтва ў прыватнае жыццё Севярынца.

Міністэрства сувязі мае права спыняць аказанне тэлефонных паслугаў асобам, якія парушаюць падпісаныя з імі дамовы на аказанне паслугаў тэлефоннай сувязі, а такія дамовы забараняюць выкарыстоўваць тэлефонную сувязь у мэтах, што супярэчаць інтарэсам дзяржавы і грамадскаму парадку.

Улады працягвалі пераслед сем’яў лідараў НДА і актывістаў грамадзянскай супольнасці і апазіцыі праз выбарачнае прымяненне закона.

Раздзел 2. Захаванне грамадзянскіх свабод, у тым ліку:

а) свабоды слова і друку

Канстытуцыя прадугледжвае свабоду слова, у тым ліку і ў друку. Аднак урад не забяспечваў захаванне гэтых правоў і прымяняў шматлікія законы для кантролю і цензуры ў дачыненні да грамадства і сродкаў масавай інфармацыі. Больш за тое, дзяржаўныя сродкі масавай інфармацыі выступалі ў падтрымку прэзідэнта і афіцыйнай палітыкі, не даючы пляцоўкі для іншых крытычных выказванняў.

Свабода слова і выражэння. Грамадзяне не маглі публічна крытыкаваць Лукашэнку і ўрад або абмяркоўваць агульнаграмадскія пытанні, не асцерагаючыся пры гэтым рэпрэсій. Улады здымалі на відэакамеру палітычныя сходы, часта правяралі дакументы з мэтай высвятлення асобы і выкарыстоўвалі іншыя формы запалохвання. Улады таксама забаранялі насіць маскі, дэманстраваць незарэгістраваныя ці апазіцыйныя сцягі ды

сімвалы і плакаты са зместам, што нібыта ўяўляў пагрозу для ўладаў ці грамадскага парадку.

27 красавіка анархісцкі актывіст Вячаслаў Касінераў атрымаў штраф пасля прызнання судом у Мінску вінаватым у хуліганскіх дзеяннях за тое, што 12 сакавіка накінуў вярхоўку на шыю скульптуры гарадскога гарадавога, якая стаіць перад Міністэрствам унутраных справаў. Хоць пракурор і прасіў для яго два гады “абмежавання волі” (падобна да хатняга арышту), што незалежны праваабаронцы назвалі несумярным з яго дзеяннем, суддзя замест гэтага аштрафаваў яго на 115 рублёў (\$61).

6 чэрвеня суд у Мінску прысудзіў выбітнаму графітысту Алегу Ларычаву і яго сяброўцы Ганне Новік штраф у суме 690 рублёў (\$370) і 230 рублёў (\$125) адпаведна. Міліцыянты арыштавалі іх абодва па абвінавачанні ў выкарыстанні нецэнзурнай лексікі за стварэнне палітычнага вулічнага графіці ў Мінску 3 чэрвеня. Ларычаў, удзельнік групы графітыстаў, вядомай стварэннем і размяшчэннем выяваў, у якіх высмейваліся дзяржаўныя чыноўнікі і міліцэйскія чыны, заявіў, што нейкія неапазнаныя асобы следавалі за ім да моманту арышту.

Закон таксама абмяжоўвае свабоду слова шляхам крыміналізацыі такіх дзеянняў, як перадача замежніку інфармацыі пра палітычную, эканамічную, сацыяльную, ваенную або міжнародную сітуацыю ў краіне, якую ўлады лічылі ложнай або кампраметуючай.

Свабода друку і сродкаў масавай інфармацыі. Абмежаванне ўрадам свабоды друку звужала доступ да інфармацыі і часта прыводзіла да самацэнзуры ў медыях. Дзяржаўныя сродкі масавай інфармацыі не забяспечвалі збалансаванае асвятленне падзеяў і ў пераважнай большасці падавалі іх афіцыйную версію. З’яўленне апазіцыйных палітыкаў у эфіры дзяржаўных СМІ пераважна абмяжоўвалася выпадкамі, прадугледжанымі законам на перыяд правядзення выбарчых кампаній. Улады папярэджвалі, штрафавалі, затрымлівалі і праводзілі допыты прадстаўнікоў СМІ.

Згодна з законам, урад мае права зачыніць любое друкаванае або анлайнавае выданне пасля вынясення двух папярэджанняў цягам аднаго года за парушэнне шэрагу абмежаванняў, усталяваных для прэсы. Акрамя таго, паводле нарматыўных актаў, улады надзеленыя правам па сваім меркаванні забараняць або цэнзураваць журналісцкія рэпартажы. Міністэрства інфармацыі можа прыпыняць дзейнасць часопісаў або газет на тры месяцы

без пастановы суда. Закон таксама забараняе СМІ распаўсюджваць інфармацыю ад імя незарэгістраваных палітычных партый, прафсаюзаў і НДА.

14 сакавіка незалежная газета “Наша Ніва” і найбольш папулярны інфармацыйны партал tut.by атрымалі лісты з папярэджаннямі ад Міністэрства інфармацыі, у якіх сцвярджалася, што выданні парушлі Закон аб сродках масавай інфармацыі, размясціўшы інфармацыю, якая “можа нанесці шкоду нацыянальным інтарэсам Беларусі”. Рэдактары “Нашай Нівы” паведамілі, што названыя міністэрствам восем анлайн-каментароў чытачоў газеты, у якіх нібыта крытыкаваўся урад, дзеянні міліцыі і затрыманні пасля акцый пратэсту, былі тэрмінова прыбраныя з інтэрнэт-старонкі газеты пасля атрымання папярэджання. “Наша Ніва” таксама паведаміла, што будзе больш пільна мадэраваць свае анлайн-форумы з мэтай пазбегчы любых правакацыйных заяваў або заўвагаў.

У дзяржаўнай прэсе была даступная абмежаваная інфармацыя пра парламенцкія выбары ў верасні 2016 года, у тым ліку пра незалежных кандыдатаў. Хоць улады ў цэлым не цензуравалі публікацыі праграмаў кандыдатаў у друкаваных СМІ, некаторыя апазіцыйныя кандыдаты скардзіліся на тое, што мясцовыя тэлеканалы адмовіліся трансляваць іх тэлевароты.

Паколькі ніякія з незалежных перыядычных выданняў, уключна з газетамі і навінавымі інтэрнэт-сайтамі, не зварталіся па рэгістрацыю ў Міністэрства інфармацыі, яны працягвалі імкнуцца да забеспячэння непрадзютага асвятлення падзеяў. Аднак яны працавалі ва ўмовах дзеяння рэпрэсіўнага заканадаўства аб сродках масавай інфармацыі і ў сваёй большасці сутыкаліся з дыскрымінацыйнай палітыкай у сферы публікацыі і распаўсюду выданняў, уключна з абмежаваннем кантактаў з урадавымі чыноўнікамі і ўдзелам у прэс-канферэнцыях, кантролем над аб’ёмам накладу друкаваных выданняў і павышэннем кошту на друк.

Дзяржаўныя СМІ дамінавалі на інфармацыйным полі і мелі найбольшыя наклады, дзякуючы шчодрым субсідыям і прэферэнцыям. У краіне не існавала прыватнага тэлебачання, якое б вяшчала на ўсю яе тэрыторыю. Дзяржаўная паштовая сістэма “Белпошта” і дзяржаўная сістэма кіёскаў “Белсаюздрук” дазволілі распаўсюд прынамсі дзевяці незалежных газет і часопісаў, што мелі палітычную арыентаванасць, у тым ліку “Новага часу”,

“Борисовских новостей”, “Intex-press”, які адмаўлялі ў распаўсюдзе на працягу 11 гадоў.

Выключэнне незалежнай друкаванай прэсы з дзяржаўнай сістэмы распаўсюду і патрабаванне да прыватных крамаў атрымліваць рэгістрацыю на продаж газет і часопісаў эфектыўна абмяжоўвала магчымасці незалежнай прэсы ў распаўсюдзе сваіх выданняў.

У краіне працягвалі дзейнічаць міжнародныя медыі, але не без умяшальніцтва і папярэдняй цэнзуры. Канал “Еўраньюс”, а таксама расійскія “Першы канал”, НТВ і РТР у цэлым былі даступныя, хоць у многіх частках краіны толькі праз платныя кабельныя сеткі і з затрымкай у часе, што дазваляла прыбіраць навіны, якія ўлады лічылі непажаданымі. Перыядычна ўлады блакавалі і цэнзуравалі міжнародныя праграмы навінаў або замянялі іх на мясцовыя.

Гвалт і пераслед. Улады па-ранейшаму рэгулярна пераследавалі і затрымлівалі мясцовых ды замежных журналістаў.

Службы бяспекі працягвалі перашкаджаць намаганням незалежных журналістаў асвятляць дэманстрацыі і акцыі пратэсту ў Мінску і па ўсёй краіне. Незалежная Беларуская асацыяцыя журналістаў паведаміла, што па стане на 15 лістапада міліцыя аштрафавала, затрымала або арыштавала па меншай меры 45 журналістаў падчас выканання імі сваіх прафесійных абавязкаў у больш чым 184 асобных выпадках.

31 сакавіка міліцыя абшукала два офісы тэлеканала “Белсат”, які базуецца ў Польшчы, канфіскавала тэлевізійнае і кампутарнае абсталяванне і, паводле звестак, затрымала аднаго журналіста. Генеральная пракуратура дала дазвол на вобшукі, спасылаючыся на справу, разгледжаную ў 2014 годзе Вярхоўным Судом, які забараніў каналу выкарыстоўваць гандлёвую марку “Белсат ТВ”, таму што, як сцвярджаецца, яна была зарэгістраваная ў 2011 годзе іншай юрыдычнай асобай пад назвай “Белсат плюс”. 10 кастрычніка Мінскі раённы суд прысудзіў аператару “Белсата” Аляксандру Баразенку штраф у памеры 920 рублёў (\$470) за парушэнне аўтарскага права і канфіскацыю яго відэа- і кампутарнае абсталяванне.

Урад рэгулярна адмаўляў у акрэдытацыі журналістам, якія працуюць на замежныя СМІ. Па стане на 15 лістапада прынамсі 22 журналісты былі аштрафаваныя па 55 справах за адсутнасць дзяржаўнай акрэдытацыі або

супрацоўніцтва з замежным СМІ. Так, 5 красавіка Мінскі гарадскі суд адмовіў у хадайніцтве, пададзеным аператарам “Белсат ТВ” Аляксандрам Баразенкам. Міліцыя затрымала Баразенку падчас пратэстаў 25 сакавіка, калі ён асвятляў прадзеі разам са сваімі калегамі-журналістамі. Улады вынеслі яму прысуд за нецэнзурную лаянку і пазбавілі волі на 15 сутак. Адвакат Баразенкі прадставіў ў судзе відэа свайго падабароннага, дзе бачна, што той не выкрыкваў ніякіх лозунгаў і не лаяўся матам, а паведаміў міліцыянтам, што ён журналіст.

Цэнзура або абмежаванні зместу. Урад аказваў ціск на большасць незалежных выданняў, прымушаючы іх ажыццяўляць самацэнзуру, папярэджваючы пра адказнасць за асвятленне пэўных тэмаў або крытыку ўладаў. Улады жорстка і непасрэдна кантралявалі змест матэрыялаў дзяржаўных вяшчальных і друкаваных СМІ. Рэгіянальныя незалежныя тэлевізійныя станцыі дзейнічалі ў некаторых раёнах і перадавалі мясцовыя навіны, хоць большасць з іх адчувала на сабе ціск з боку мясцовых уладаў, якія дамагаліся адмовы ад асвятлення агульнанацыянальных і вострых пытанняў пад пагрозай цэнзуры.

Толькі дзяржаўным радыёстанцыям і тэлевізійным сеткам улады дазвалялі вяшчаць на тэрыторыі ўсёй краіны. Урад выкарыстоўваў гэтую нацыянальную манаполію для распаўсюду ўласнай версіі падзеяў і абмежавання альтэрнатыўных або апазіцыйных пунктаў гледжання.

Улады перасцерагалі бізнесоўцаў ад размяшчэння рэкламы ў газетах, якія крытыкавалі ўрад. У выніку незалежныя выданні былі вымушаныя працаваць ва ўмовах жорсткіх бюджэтных абмежаванняў.

Журналісты, што рыхтавалі матэрыялы для такіх міжнародных СМІ, як незалежны спадарожнікавы тэлеканал “Белсат ТВ” і “Радыё Рацыя”, якія базуюцца ў Варшаве, не маглі прайсці працэдуру акрэдытацыі і таму працягвалі атрымліваць ад Генеральнай пракуратуры папярэджанні або вялікія штрафы.

Законы, якія прадугледжваюць адказнасць за распаўсюд паклёпу і абразу. Паклёп і абраза з’яўляюцца крымінальнымі злачынствамі. За распаўсюд звестак, што ганьбяць і зневажаюць прэзідэнта, прадугледжаны буйныя штрафы і пазбаўленне волі на тэрмін да чатырох год. Пакаранне за паклёпніцтва аднолькавае як для прыватных, так і для публічных асобаў. Афіцыйная асоба, атрымаўшы крытыку за нездавальняльнае выкананне сваіх

службовых абавязкаў, можа падаць у суд як на журналіста, так і на перыядычнае выданне, якое распаўсюдзіла крытычнае паведамленне. Так, 24 сакавіка раённы суд горада Мінска спыніў прымуовае лячэнне Аляксандра Лапіцкага ад псіхічнага захворвання. У красавіку 2016 года Лапіцкі быў абвінавачаны ў “здзяйсненні грамадска небяспечных дзеянняў” і ў парушэнні артыкула 368 (“абраза Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь”), артыкула 369 (“абраза ўлады”), артыкула 391 (“абраза суддзі або народнага засядальніка”) Крымінальнага кодэксу Рэспублікі Беларусь. Абвінавачанні супраць Лапіцкага вынікаюць з электронных паведамленняў і пастоў у блогу, у якіх ён, на думку ўладаў, абразіў прэзідэнта. Улады сцвярджалі, што Лапіцкі пакутаваў на псіхічнае захворванне, і накіравалі яго на прымуовае псіхіятрычнае лячэнне.

Нацыянальная бяспека. У якасці падставы для цензуры СМІ ўлады часта спасылаліся на меркаванні дзяржаўнай бяспекі.

Свабода карыстання інтэрнэтам

Улады ўмешваліся ў інтэрнэт-прасторы, ажыццяўляючы маніторынг электроннай пошты і інтэрнэт-чатаў. Нягледзячы на тое, што асобныя грамадзяне, групы і выданні, як правіла, маглі ўдзельнічаць у мірным абмене думкамі праз інтэрнэт, у тым ліку і праз электронную пошту, усе, хто гэта рабіў, рызыкавалі сутыкнуцца з магчымымі прававымі і асабістымі наступствамі і час ад часу вымушаны былі практыкаваць самацензуру. Актывісты апазіцыі сутыкаліся з верагоднасцю маніторынгу сваёй электроннай перапіскі і іншых сродкаў інтэрнэт-сувязі.

Згодна з законам, на навінавыя вэб-сайты і любыя інфармацыйныя інтэрнэт-рэсурсы распаўсюджваюцца тыя самыя правілы, што і на друкаваныя СМІ. Уладальнікі навінавых інтэрнэт-рэсурсаў абавязаныя па загадзе ўладаў выдаляць кантэнт або публікаваць выпраўленні, а таксама не дапускаць выкарыстання забароненай “экстрэмісцкай” інфармацыі. Закон таксама абмяжоўвае доступ да вэб-сайтаў, змест якіх уключае ў сябе прапаганду гвалту, войнаў, “экстрэмісцкай дзейнасці”; матэрыялы, звязаныя з незаконным абаротам зброі, выбуховых рэчываў і наркотыкаў; гандлем людзьмі; парнаграфію ды інфармацыю, якая можа нанесці шкоду нацыянальным інтарэсам краіны. Улады могуць без санкцый пракурора або суда заблакаваць доступ да сайтаў, якія не выконваюць загады ўрада, у тым ліку і на падставе аднаго парушэння, звязанага з распаўсюдам забароненай інфармацыі. Акрамя таго, уладальнікі інтэрнэт-сайтаў могуць быць

прыцягнутыя да адказнасці за каментары карыстальнікаў, якія ўтрымліваюць любую забароненую інфармацыю, а самі гэтыя сайты могуць быць заблакаваныя. Змены ў законе таксама прадугледжваюць стварэнне базы дадзеных навінавых вэб-сайтаў. У выпадку, калі навінавы сайт атрымлівае два ці больш афіцыйных папярэджанняў з боку ўладаў, ён можа быць выдалены з базы дадзеных і страціць сваё права на распаўсюд інфармацыі. Закон забараняе замежным дзяржавам і замежным грамадзянам валодаць больш чым 20% акцый мясцовых медыяў.

Незалежныя анлайн-выданні ў цэлым не знаходзіліся пад блакіроўкай цягам справаздачнага года.

Улады ажыццяўлялі маніторынг інтэрнэт-трафіку. У адпаведнасці з законам, тэлекамунацыйны манапаліст “Белтэлекам” і іншыя ўпаўнаважаныя ўрадам арганізацыі маюць выключнае права на абслугоўванне інтэрнэт-даменаў.

Прэзідэнцкі ўказ прадугледжвае абавязковую рэгістрацыю правайдараў і інтэрнэт-сайтаў, а таксама патрабуе ажыццяўляць збор інфармацыі пра карыстальнікаў у інтэрнэт-кавярнях. Указ патрабуе ад правайдараў сэрвісу захоўваць дадзеныя аб выкарыстанні грамадзянамі інтэрнэту цягам года і на запыт прадстаўляць гэтую інфармацыю праваахоўным органам. Парушэнне ўказа караецца пазбаўленнем волі.

Дзяржаўныя кампаніі і арганізацыі, што забяспечвалі працоўнымі месцамі да 70% работнікаў краіны, паводле інфармацыі, мелі інтэрнэт-фільтры.

У адказ на ўмяшальніцтва ўрада і абмежаванне доступу да інтэрнэту многія апазіцыйныя групы і незалежныя газеты перайшлі на інтэрнэт-дамены, якія дзейнічаюць па-за межамі краіны. Як паведамлялі назіральнікі, тыя нешматлікія незалежныя інфармацыйныя сайты, што захавалі нацыянальны даменны код “.by”, перыядычна практыкавалі самацэнзуру.

У шэрагу выпадкаў кібератакі невядомага паходжання прыводзілі да часовага адключэння незалежных навінавых парталаў і старонак у сацыяльных сетках.

Паводле інфармацыі разнастайных медыйных крыніц, колькасць інтэрнэт-карыстальнікаў дасягнула больш за 7 мільёнаў чалавек, што складае прыкладна 90% насельніцтва, якое выкарыстоўвае інтэрнэт штодзённа або шмат разоў у месяц. Узровень пашыранасці інтэрнэту сярод карыстальнікаў ва ўзросце ад 15 да 50 год быў роўны прыкладна 83%.

Акадэмічныя свабоды і культурныя мерапрыемствы

Урад абмяжоўваў акадэмічныя свабоды і культурныя мерапрыемствы.

Адукацыйныя ўстановы былі абавязаныя прапагандаваць афіцыйную дзяржаўную ідэалогію, якая адначасова ўслаўляла дасягненні былога Савецкага Саюза і Беларусі пад кіраўніцтвам Лукашэнкі. Зацверджаныя ўрадам падручнікі прапаноўвалі надзвычай прапагандысцкую версію гісторыі і іншых прадметаў. Улады абавязвалі ўсе школы, у тым ліку і прыватныя навучальныя ўстановы, выконваць дырэктывы дзяржаўных органаў па ўкараненні афіцыйнай ідэалогіі і забаранялі ім прызначаць на кіруючыя пасады сябраў апазіцыі. Міністр адукацыі мае права прызначаць і звальняць кіраўнікоў прыватных адукацыйных устаноў.

Выкарыстанне слова “акадэмічны” было абмежавана, і НДА забаранялася ўводзіць слова “акадэмічны” ў іх назвы. Не было дастатковых магчымасцяў атрымаць вышэйшую адукацыю на беларускай мове (замест рускай) у большасці сфераў. Кіраўніцтва вышэйшых адукацыйных устаноў не рабіла ніякіх захадаў для арганізацыі навучання тых студэнтаў, якія хацелі навучацца ў беларускамоўных групах.

Беларускі рэспубліканскі саюз моладзі (БРСМ), афіцыйная арганізацыя, створаная на ўзор савецкага камсамолу, заклікала студэнтаў універсітэтаў уступаць у шэрагі БРСМ для атрымання льготыў і месца ў інтэрнаце. Мясцовыя ўлады аказвалі ціск на сябраў БРСМ з мэтай прыцягнуць іх да ўдзелу ў кампаніях у падтрымку кандыдатаў у парламент ад уладаў і ўдзельнічаць у датэрміновым галасаванні. Студэнты з розных універсітэтаў і каледжаў паведамлялі групе незалежных назіральнікаў за выбарамі, што кіраўніцтва іх факультэтаў прымушала студэнтаў галасаваць датэрмінова, пагражаючы ім высяленнем з інтэрнатаў. Акрамя таго, як стала вядома, улады часам вымушалі студэнтаў выступаць у якасці інфарматараў службаў бяспекі краіны.

Паводле дырэктывы Міністэрства адукацыі, навучальныя ўстановы могуць выключаць студэнтаў, якія бяруць удзел у антыўрадавай ці несанкцыянаванай палітычнай дзейнасці, і павінны забяспечваць правільную ідэалагічную падрыхтоўку студэнтаў. Чыноўнікі ад адукацыі, тым не менш, прычынай адлічэння называлі дрэннае навучанне ва ўніверсітэце ці пропуск заняткаў. У сакавіку кіраўніцтва Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта

выключыла Алену Кісель пасля таго, як тая была аштрафаваная на 345 рублёў (\$180) за ўдзел у не дазволёных уладамі акцыях пратэсту ў горадзе.

24 траўня Мінскі раённы суд адхіліў апеляцыю Крысціяна Шынкевіча, які быў адлічаны з Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта пасля таго, як быў затрыманы ў Мінску 26 сакавіка. Прадстаўнік універсітэта заявіў у судзе, што Шынкевіч быў выключаны з установы за пропуск 40% заняткаў цягам акадэмічнага года.

У шэрагу выпадкаў урад таксама абмяжоўваў правядзенне культурніцкіх мерапрыемстваў, выбарачна разглядаючы магчымасць выступу музычных гуртоў, якія яны лічылі апазіцыйнымі, у невялікіх канцэртных залах, што прымушала гурты праходзіць праз грувацкія і карпатлівыя працэдуры атрымання дазволу. Гэтая працэдура па-ранейшаму вымушала некаторыя апазіцыйныя тэатральныя трупы і музычныя гурты, якім не было дазволена выступаць у публічных месцах, перамяшчацца ў бары і на прыватныя кватэры.

Урад таксама абмяжоўваў дзейнасць неафіцыйнай пісьменніцкай арганізацыі - незалежнага Саюза беларускіх пісьменнікаў – і актыўна падтрымліваў праўладны Саюз пісьменнікаў Беларусі. Улады пераследавалі распаўсюднікаў кніг, створаных крытычна настроенымі і незалежнымі аўтарамі або напісаных па-беларуску. Нягледзячы на тое, што творы лаўрэаткі Нобелеўскай прэміі па літаратуры Святланы Алексіевіч прадаюцца ў кнігарнях і ў інтэрнэце пераважна ў расійскіх выданнях, улады не дазвалялі ў Беларусі друкаваць яе кнігі.

в. Свабода мірных сходаў і асацыяцый

Канстытуцыя прадугледжвае свабоду мірных сходаў, аднак урад жорстка абмяжоўваў гэтае права. Улады выкарыстоўвалі разнастайныя сродкі, каб перашкодзіць правядзенню дэманстрацый, разagnaць іх, звесці да мінімуму іх уплыў і пакараць удзельнікаў. Закон прадугледжвае свабоду асацыяцый, аднак улады перашкаджалі рэалізацыі гэтага права і селектыўна прымянялі законы і правілы рэгістрацыі з мэтай абмежаваць дзейнасць незалежных асацыяцый, здольных крытыкаваць урад.

Свабода мірных сходаў

Толькі зарэгістраваныя палітычныя партыі, прафсаюзы і НДА маглі звяртацца па дазвол на правядзенне дэманстрацый з удзелам больш чым тысячы чалавек. Улады звычайна адхілялі запыты, што паступалі ад незалежных і апазіцыйных груп. Агульная атмасфера рэпрэсій, пагроза пазбаўлення волі або вялікіх штрафаў стрымлівалі арганізатараў магчымых пратэстаў.

Закон прадугледжвае крымінальную адказнасць за распаўсюд звестак пра правядзенне дэманстрацыі праз інтэрнэт або сацыяльныя сеткі да атрымання афіцыйнага дазволу, удзел у дзейнасці незарэгістраваных НДА, навучанне людзей тэхніцы правядзення дэманстрацый, фінансаванне грамадскіх дэманстрацый або атрыманне замежнай дапамогі “з мэтай нанясення шкоды” краіне. Парушэнне гэтых патрабаванняў караецца пазбаўленнем волі на тэрмін да трох год.

Арганізатары абавязаныя не менш чым за 15 дзён звярнуцца па дазвол на правядзенне грамадскай дэманстрацыі, мітыngu або сходу, а дзяржаўныя чыноўнікі мусяць даць адказ не пазней чым за пяць дзён да запланаванага мерапрыемства. Тым не меней, улады звычайна давалі дазвол на правядзенне апазіцыйных дэманстрацый далёка ад цэнтра горада. Каб адбіць у людзей жаданне браць удзел у дэманстрацыях, улады запалохвалі людзей і пагражалі ім, адкрыта рабілі відэазапіс удзельнікаў, спаганялі буйныя штрафы з удзельнікаў несанкцыянаваных мерапрыемстваў або пазбаўлялі іх волі. Акрамя таго, улады патрабавалі арганізатараў заключаць дамовы з міліцыяй, пажарнай службай, органамі аховы здароўя і санітарнымі службамі на аказанне паслугаў падчас і пасля масавага мерапрыемства. У некаторых месцах мясцовыя чыноўнікі паведамлялі заяўнікам, што тыя павінны спачатку падпісаць гэтыя дамовы, і толькі пасля таго ім можа быць дадзены дазвол. Цягам года мясцовыя ўлады па ўсёй краіне адхілілі дзясяткі заявак на правядзенне дэманстрацый супраць прэзідэнцкага дэкрэта, што патрабаваў ад усіх беларускіх грамадзян і неграмадзян, якія стала пражываюць у краіне і працуюць менш за 183 календарныя дні ў год, сплочваць штогадовыя падаткі. Яны таксама адхілілі заяўкі на правядзенне дэманстрацыі ў Дзень працы 1 траўня.

Актывісты апазіцыі правялі дзясяткі несанкцыянаваных акцый пратэсту на працягу года, атрымаўшы адміністрацыйныя спагнанні і штрафы за нібыта парушэнне Закона аб масавых мерапрыемствах. Тыя, хто адмовіўся плаціць штрафы, называючы іх палітычна матываванымі, у выніку падвяргаліся канфіскацыі маёмасці і атрымлівалі забарону на перасоўванне. Улады

рэгулярна штрафавалі тых жа самых актывістаў за іх няспынную палітычную дзейнасць на працягу года. Так, напрыклад, 1 жніўня Мінскі раённы суд прысудзіў актывісту Еўрапейскай Беларусі Леаніду Кулакову штраф у памеры 690 рублёў (\$350) за ўдзел у несанкцыянаванай акцыі пратэсту супраць вераснёўскіх беларуска-расійскіх вайсковых вучэнняў “Захад” 7 ліпеня ў Мінску.

За перыяд з 3 па 24 сакавіка ўлады затрымалі, аштрафавалі або пасадзілі на тэрмін да 15 сутак блізу 300 чалавек па ўсёй краіне за іх удзел у разнастайных несанкцыянаваных акцыях пратэсту супраць прэзідэнцкага дэкрэта. Актывісты расказвалі пра злоўжыванне фізічнай сілай з боку міліцыі, у тым ліку супраць Алеся Лагвінца, дэмакратычнага актывіста, шпіталізаванага са страсеннем мазгоў і зламаным носам пасля арышту 23 сакавіка.

Улады рабілі розныя захады, каб абмежаваць прадэмакратычных актывістаў у іх святкаванні 25 сакавіка Дня незалежнасці - угодкаў са дня абвяшчэння незалежнасці краіны ў 1918 годзе (падзеі, якая не прызнаецца ўрадам). Мінскія гарадскія ўлады ў 5-дзённы, акрэслены законам тэрмін да мерапрыемства не адказалі на запыт апазіцыі даць дазвол на правядзенне дэманстрацыі ў цэнтры Мінска. Пры тым, што гарвыканкам першапачаткова запланавалі сустрэчу з арганізацыйным камітэтам святкавання Дня Волі на 20 сакавіка, яна была адкладзена да 24 сакавіка. Арганізацыйны камітэт даказваў, што будзе занадта позна паведамляць людзям пра змену маршруту, якой патрабаваў урад.

У сувязі з міліцэйскай аперацыяй, накіраванай на тое, каб перашкодзіць правядзенню ў цэнтры Мінска любых несанкцыянаваных дэманстрацый у гонар Дня Волі, цягнікі метро не спыняліся побач з месцам збору людзей на дэманстрацыю перад галоўным корпусам Акадэміі Навук. Аўтобусы і іншы грамадскі транспарт таксама не спыняліся ў непасрэднай блізкасці ад гэтага месца. Па ўсім горадзе міліцыянтны затрымалі больш за 600 удзельнікаў. Большасць затрыманых была адпушчана ў той самы дзень, а больш за сто чалавек былі абвінавачаныя, напрыклад, у дробным хуліганстве, аказанні супраціву міліцыі або ўдзел у несанкцыянаванай дэманстрацыі.

Свабода асацыяцый

Усе НДА, палітычныя партыі і прафсаюзы мусяць атрымліваць папярэдні дазвол на рэгістрацыю ў Міністэрстве юстыцыі. Урадавая камісія разглядае і

ўхваляе ўсе заявы аб рэгістрацыі; яе рашэнні галоўным чынам залежаць ад палітычнай і ідэалагічнай адпаведнасці афіцыйнай пазіцыі і ўсталяваным у дзяржаве парадкам.

У адпаведнасці з дзейнымі працэдурамі рэгістрацыі заяўнікі павінны былі пазначаць колькасць і імёны заснавальнікаў, а таксама фізічны адрас нежылога памяшкання ў якасці офіса, што было надзвычай цяжка з улікам фінансавых складанасцяў большасці НДА і боязі ўласнікаў нерухомасці здаваць памяшканні ў арэнду недзяржаўным арганізацыям. Асобы, пазначаныя ў якасці сябраў арганізацыі, аказваліся безабароннымі перад рэпрэсіямі. Адмова дзяржаўных устаноў здаваць офісныя памяшканні ў арэнду незарэгістраваным арганізацыям і выдаткі на арэнду прыватных памяшканняў, паводле звестак, вымушалі большасць арганізацый выкарыстоўваць адрасы жылых памяшканняў, што магло служыць падставай для пазбаўлення іх рэгістрацыі. Закон забараняе любую дзейнасць ад імя незарэгістраванай групы і прадугледжвае для сябраў такой групы пакаранне, што вар’іруецца ад высокіх штрафаў і да двух год пазбаўлення волі (гл. таксама раздзел 7.а.).

Закон аб грамадскіх аб’яднаннях забараняе НДА захоўваць у замежных фінансавых установах грашовыя сродкі на ажыццяўленне дзейнасці на мясцовым узроўні. Закон таксама забараняе НДА аказваць садзеянне ў прадстаўленні замежнымі дзяржавамі любой дапамогі або льготыў дзяржаўным служачым на падставе іх палітычных або рэлігійных поглядаў або этнічнай прыналежнасці. Гэта палажэнне, паводле шырока распаўсюджанага меркавання, накіравана супраць польскай меншасці.

Толькі зарэгістраваныя НДА могуць легальна атрымліваць замежныя гранты ды тэхнічную дапамогу і толькі выключна на абмежаваную колькасць зацверджаных мерапрыемстваў. НДА мусяць мець дазвол ад Дэпартамента па гуманітарнай дзейнасці пры Адміністрацыі Прэзідэнта і Міністэрства эканомікі на атрыманне тэхнічнай дапамогі перад тым, як змогуць прыняць такія грашовыя сродкі або зарэгістраваць гранты.

Урад працягваў адмаўляць некаторым НДА і палітычным партыям у рэгістрацыі на розных падставах, уключна з “тэхнічнымі” праблемамі з падачай заявак. Улады нярэдка пераследавалі і запалохвалі грамадзян, якія пазначалі сябе ў якасці заснавальнікаў арганізацый, спрабуючы прымусіць іх адмовіцца ад удзелу і, такім чынам, пазбавіць групу неабходнай для

рэгістрацыі колькасці заяўнікаў. Шмат якім групам, што атрымалі адмову, раней ужо неаднаразова адмаўлялі ў рэгістрацыі.

15 траўня Міністэрства юстыцыі зарэгістравала “Гавары праўду” як грамадскае аб’яднанне. 11 красавіка арганізацыя падала заяўку на рэгістрацыю, і гэта была ўжо сёмая спроба падачы заяўкі на рэгістрацыю ў якасці НДА.

21 ліпеня Міністэрства юстыцыі адхіліла заяўку на рэгістрацыю даследча-навуковага НДА пад назвай “Дзея”. Яе асноўнымі мэтамі былі маніторынг правоў чалавека і асноўных свабод, выканання краінай міжнародных дамоваў і садзейнічання ўсталяванню вяршэнства закону, развіццю грамадзянскай супольнасці і дэмакратычных інстытутаў. Міністэрства спаслалася на тое, што ў заяўцы не хапала прозвішча, а таксама былі дапушчаны некаторыя іншыя нязначныя памылкі.

4 кастрычніка Вярхоўны суд пакінуў без зменаў рашэнне Міністэрства юстыцыі адмовіць у рэгістрацыі Сацыяльна-хрысціянскаму руху - новай НДА, якая ўваходзіць у структуру Беларускай хрысціянска-дэмакратычнай партыі. У жніўні міністэрства адмовіла ў рэгістрацыі на падставе таго, што частка імені аднаго з заснавальнікаў была напісана няправільна, а таксама таму, што старшыня НДА не быў пазначаны ў заяўных дакументах. Гэта была другая адмова арганізацыі ў рэгістрацыі цягам года.

с. Свабода веравызнання

Гл. *Міжнародны даклад аб свабодзе веравызнання ў краінах свету*
Дзярждэпартамент ЗША па адрасе: www.state.gov/religiousfreedomreport/.

d. Свабода перамяшчэння ў межах краіны; унутрана перамешчаныя асобы; абарона ўцекачоў і асобаў без грамадзянства

Закон прадугледжвае свабоду перамяшчэння ў межах краіны, паездак за мяжу, эміграцыі і вяртання на радзіму, аднак у некаторых выпадках урад абмяжоўваў права сваіх грамадзян, у прыватнасці былых палітвязняў, на выезд за мяжу. Урад супрацоўнічаў з Упраўленнем Вярхоўнага камісара ААН па справах уцекачоў (УВКБ) і іншымі гуманітарнымі арганізацыямі ў справе забеспячэння абароны і дапамогі ўцекачам, асобам, якія вяртаюцца дадому; асобам, што шукаюць палітычнага прытулку; асобам без

грамадзянства, а таксама іншым асобам, чыё становішча выклікае заклапочанасць.

Перамяшчэнне ў межах краіны. Пашпарты служаць афіцыйным пасведчаннем асобы і неабходныя для рэгістрацыі па месцы жыхарства, уладкавання на працу, засялення ў гатэль. Міліцыя па-ранейшаму выбарачна пераследала асобаў, якія жылі ў месцы, адрозным ад пазначанага ў абавязковых штампах у іх пашпарце.

Закон таксама патрабуе, каб асобы, што наведваюць 15-мільную памежную зону (за выключэннем афіцыйных пунктаў пропуску), атрымлівалі спецыяльны дазвол на ўезд.

Паездкі за мяжу. Афіцыйная база дадзеных асобаў, якім быў забаронены выезд за мяжу, утрымлівае імёны асобаў, што мелі доступ да дзяржаўнай тайны, тых, хто прыцягваўся да адказнасці па крымінальных справах або грамадзянскіх пазовах ці меў нявыкананыя фінансавыя абавязкі. Улады пісьмова інфармавалі некаторых асобаў пра тое, што іх імёны ўнесены ў базу дадзеных, іншыя ж даведваліся пра гэта толькі пры спробе перасячы мяжу. Міністэрства ўнутраных справаў, службы бяспекі, памежныя і мытныя органы і дэпартаменты фінансавых расследаванняў маюць права ўносіць грамадзян у спісы “прафілактычнага ўліку”.

Для таго, каб навучацца за мяжой, студэнтам патрэбны дазвол з боку кіраўніка іх установы адукацыі. Міністэрства ўнутраных справаў таксама патрабавала адсочваць грамадзян, якія працуюць за мяжой, і кадравыя агенцтвы абавязаныя былі паведамляць пра асобаў, што не вярнуліся ў запланаваны час з-за мяжы.

Ссылка. Закон не дазваляе прымусовую ссылку, але крыніцы сцвярджалі, што сілавая структура працягвалі пагражаць некаторым сябрам апазіцыі нанясеннем шкоды здароўю або прыцягненнем да крымінальнай адказнасці ў выпадку, калі тыя не пакінуць краіну, і многія з іх выпраўляліся ў добраахвотнае выгнанне.

Многія студэнты ўніверсітэтаў, якіх выключылі з навучальных устаноў ці якія апынуліся пад пагрозай выключэння за сваю палітычную дзейнасць, абіралі добраахвотнае выгнанне і працягвалі сваё навучанне за мяжой.

Абарона ўцекачоў

Забеспячэнне прытулку. Закон, за некаторымі выключэннямі, прадугледжвае забеспячэнне прытулку або статусу ўцекача, дадатковую ці часовую абарону замежных грамадзян і асобаў без грамадзянства. Урад распрацаваў працэдуру вызначэння статусу ўцекача, а таксама сістэму забеспячэння абароны ўцекачоў. Закон забяспечвае абарону ад прымусовага вяртання, што гарантуецца замежнікам, якім было адмоўлена ў статусе ўцекача або ў часовай абароне, але якія не могуць быць вернутыя ў свае родныя краіны.

Усе замежнікі, за выключэннем расійскіх грамадзян, маюць права хадайнічаць аб прадстаўленні прытулку. Паводле ўмоваў Пагаднення аб стварэнні Саюзнай дзяржавы з Расіяй, расіяне могуць на законнай аснове пражываць у краіне і атрымліваць від на жыхарства на падставе свайго расійскага грамадзянства. У цэлым, па стане на 1 кастрычніка міграцыйныя ўлады прынялі 463 заяўкі на прадстаўленне прытулку ў параўнанні з 596 у 2016 годзе, у тым ліку 359 ад украінцаў, 10 ад сірыйцаў, 8 ад афганцаў і 12 ад пакістанцаў.

Акрамя статусу ўцекача, заканадаўства аб прадстаўленні прытулку ў краіне прадугледжвае дадатковую абарону і абарону ад прымусовага вяртання. У перыяд са студзеня па верасень 364 замежнікам была забяспечана дадатковая абарона (333 украінцам, 14 сірыйцам, 6 йеменцам, 7 афганцам, аднаму грузіну і тром егіпцянам).

Свабода перамяшчэння. Асобы, што звяртаюцца па прадстаўленне прытулку, надзелены свабодай перамяшчэння па ўсёй тэрыторыі краіны, але абавязаныя пражываць у тым рэгіёне, дзе падалі свае заявы на атрыманне статусу ўцекача, а таксама ў месцах, вядомых уладам, цягам усяго тэрміну разгляду іх заяваў, уключна з працэдурай абскарджання. Улады, паводле звестак, часта заахвочвалі асобаў, якія хадайнічаюць аб прадстаўленні прытулку, выбіраць месца жыхарства ў сельскай мясцовасці; тым не менш, большасць з іх сялілася ў гарадах і мястэчках. Змена месца жыхарства была магчымай пры ўмове апавяшчэння ўладаў пасля пераезду. Улады выдаюць асобам, што хадайнічаюць аб прадстаўленні прытулку, пасведчанні аб рэгістрацыі, якія служаць пасведчаннем асобы, пацвярджаюць іх статус асобы, што просіць прытулку, і абараняюць іх ад высылкі з краіны. У адпаведнасці з заканадаўствам яны таксама павінны зарэгістравацца ў органах улады па месцы пражывання.

Доўгатэрміновыя рашэнні. Дарослыя асобы, што звяртаюцца па прадстаўленне прытулку, павінны плаціць за вышэйшую адукацыю, а таксама за няэкстраную медыцынскую дапамогу ў той часяк непаўнагадовыя атрымліваюць адукацыю і медыцынскую дапамогу бясплатна. Юрыдычная дапамога, жылло і моўныя курсы не прадстаўляюцца бясплатна ні ты, хто шукае прытулку, ні ўцекачы.

Часовая абарона. Нягледзячы на тое, што ўрад можа забяспечваць часовую абарону (тэрмінам да аднаго года) грамадзянам, якія не могуць лічыцца ўцекачамі, цягам справаздачнага года такая абарона не забяспечвалася.

Асобы без грамадзянства

Па стане на 1 ліпеня Міністэрства ўнутраных справаў і УВКБ ААН налічыла ў краіне 5 915 асобаў без грамадзянства; усе яны, паводле інфармацыі ўладаў, мелі дазвол на часовае пражыванне.

Асобы без грамадзянства, якія стала пражывалі ў краіне, мелі від на жыхарства і пры ўладкаванні на працу прыроўніваліся да грамадзян, за выключэннем абмежаванай колькасці пасадаў у дзяржаўным сектары і праваахоўных органах, даступных выключна для грамадзян. Паступала інфармацыя, што асобы без грамадзянства часам сутыкаліся з праявамі дыскрымінацыі пры працаўладкаванні, паколькі ўлады нярэдка вымушалі іх пераязджаць у сельскую мясцовасць, дзе магчымасці для працаўладкавання былі абмежаваныя. Паводле інфармацыі УВКБ ААН, асобы без грамадзянства маглі свабодна мяняць рэгіён пражывання.

Існуе пэўная лінія дзеянняў у дачыненні да нацыянальнасці або грамадзянства такіх асобаў. Асноўным патрабаваннем з'яўляецца наяўнасць сталага, не меней за сем гадоў, месца жыхарства. Улады маюць і паскораную працэдуру натуралізацыі, але ў асноўным для асобаў, якія нарадзіліся або стала пражывалі ў краіне яшчэ да распаду Савецкага Саюза, этнічных беларусаў, іх мужоў і жонак ды іх нашчадкаў. Калі дзіця нараджаецца ў сям'і асобаў без грамадзянства, якія стала пражываюць у краіне, яно мае права на беларускае грамадзянства. Памяншэнне ў краіне колькасці асобаў без грамадзянства тлумачыцца працэдурай іх натуралізацыі.

Раздел 3. Свабодны ўдзел у палітычным працэсе

Закон прадугледжвае права грамадзян выбіраць свой урад шляхам свабодных і справядлівых перыядычных выбараў на аснове ўсеагульнага і роўнага выбарчага права, аднак урад увесь час пазбаўляў грамадзян магчымасці рэалізаваць гэты права, праводзячы выбары, якія не адпавядалі міжнародным стандартам.

З моманту свайго абрання ў 1994 годзе першым прэзідэнтам краіны на чатырохгадовы тэрмін, Лукашэнка паступова сканцэнтраван паўнамоцтваў ў выканаўчай галіне ўлады з мэтай атрымання кантролю над усімі галінамі ўлады, у рэшце рэшт, па сутнасці знішчыўшы падзел паўнамоцтваў паміж галінамі ўлады. Праз рэферэндумы 1996 і 2004 гадоў, што не адпавядалі дэмакратычным стандартам, у Канстытуцыю былі ўнесеныя папраўкі, накіраваныя на пашырэнне ягоных паўнамоцтваў, падаўжэнне тэрміну знаходжання на пасадзе і адмену абмежаванняў на колькасць прэзідэнцкіх тэрмінаў. На кожных наступных выбарах, у тым ліку прэзідэнцкіх, што адбыліся ў 2015 годзе, і парламенцкіх, што прайшлі ў 2016 годзе, грамадзянам па-ранейшаму адмаўлялася ў праве выказаць сваю волю ў рамках сумленнага і празрыстага працэсу, уключна са свабодным доступам да незалежных СМІ і рэсурсаў.

Выбары і ўдзел у палітычным жыцці

Апошнія выбары. Парламенцкія выбары, якія адбыліся ў верасні 2016 года, не адпавядалі міжнародным стандартам. Тым не менш, упершыню за апошнія 12 гадоў у парламенце з'явіліся альтэрнатыўныя кандыдаты. Паводле Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека (БДПЧ) Арганізацыі па бяспецы і супрацоўніцтве ў Еўропе (АБСЕ), Парламенцкай асамблеі АБСЕ, а таксама прамежкавай справаздачы міжнароднай місіі па назіранні за выбарамі Парламенцкай асамблеі Савета Еўропы, выбары былі азмрочаныя шэрагам даўніх сістэмных хібаў. У той час як місіі назіральнікаў і міжнародная супольнасць віталі бачныя захаваны з боку ўладаў з мэтай зрабіць некаторыя працэдурныя паляпшэнні, шэраг ключавых рэкамендацый, ужо не ў першы раз дадзеных АБСЕ / БДПЧ і Венецыянскай камісіяй Савета Еўропы, засталіся без увагі, што падкрэсліла неабходнасць правядзення комплекснай рэформы выбарчай сістэмы ў рамках больш шырокага працэсу дэмакратызацыі.

У дакладзе АБСЕ сцвярджалася, што нарматыўна-прававая база звужала палітычныя правы і асноўныя свабоды і інтэрпрэтавалася ў празмерна забараняльнай манеры. У той час як адбыўся агульны рост колькасці

кандыдатаў, у тым ліку і ад апазіцыі, асвятленне ў СМІ не дазволіла выбаршчыкам зрабіць заснаваны на дастатковай інфармацыі выбар, а самой выбарчай кампаніі не хапала празрыстасці. Як і ў мінулыя гады, у выбарчых камісіі была прызначана толькі нязначная колькасць прадстаўнікоў апазіцыйных кандыдатаў, што падрывала веру ў іх незалежнасць. Датэрміновае галасаванне, падлік галасоў і метады апрацоўкі дадзеных паранейшаму былі азмрочаныя значнай колькасцю працэсуальных парушэнняў і адсутнасцю празрыстасці.

З 630 вылучаных кандыдатаў удзел у выбарах у выніку ўзялі 484, у тым ліку і значная колькасць прадстаўнікоў апазіцыі. Ні адзін з кандыдатаў не быў абраны на безальтэрнатыўнай аснове. Нягледзячы на агульнае павелічэнне колькасці кандыдатаў, прававыя палажэнні, у адпаведнасці з якімі адбывалася рэгістрацыя кандыдата, прымяняліся выбарчыхна. Дзевяноста тры патэнцыйныя кандыдаты не былі дапушчаныя да рэгістрацыі пераважна праз недакладнасці ў дэкларацыях аб маёмасці і даходах, недастатковую колькасць сапраўдных подпісаў у падтрымку сваёй кандыдатуры або немагчымасць прадставіць пацвярджальныя дакументы. Паводле справаздачы АБСЕ, такі падыход насіў празмерна абмежавальны характар, ствараючы непараўнальныя і неабгрунтаваныя бар'еры для тых, хто ўдзельнічаў у выбарах.

Згодна з дакладам АБСЕ, абмежаванне асноўных свабодаў: асацыяцый, выказванняў і сходаў – звужала грамадскую прастору і негатыўна паўплывала на атмасферу, у якой праходзілі выбары. Нягледзячы на вялікую колькасць кандыдатаў, якія актыўна не ўдзельнічалі ў выбарчай кампаніі, што стала адной з прычынаў апатыі сярод шырокіх колаў выбаршчыкаў, большасць з іх, у прынцыпе, мелі магчымасць свабодна агітаваць у тых рамках, якімі абмяжоўваў іх закон. Паводле ацэнкі АБСЕ, няроўны доступ да інстытутаў улады і рэсурсаў прывёў да няроўных умоваў канкурэнцыі паміж кандыдатамі. Некаторыя з кандыдатаў заяўлялі, што адмена дзяржаўнага фінансавання выбарчых кампаній у 2013 годзе зменшыла іх магчымасці ў агітацыі, што прывяло да абмежавання выбару, даступнага тым, хто прыходзіў галасаваць, а таксама іх здольнасці прымаць абгрунтаванае рашэнне.

Большасць назіральнікаў на мясцовых выбарчых участках з'яўляліся прадстаўнікамі НДА, спансаваных уладамі. Шмат хто з іх, паводле інфармацыі, яшчэ да пачатку выбараў атрымаў інструкцыю загадзя паведамляць замежным назіральнікам, што працэдура галасавання праходзіла

“належным чынам”, або пераследаваць незалежных назіральнікаў. Гэтыя спансаваныя ўладамі арганізацыі па выніках сваіх назіранняў не рыхтавалі ніякіх дакладаў і не давалі ніякіх рэкамендацый наконт таго, якім чынам палепшыць выбарчы працэс.

Прадстаўнікі місіі назіральнікаў АБСЕ паведамлялі, што на працягу пяці дзён датэрміновага галасавання “ў васьмі адсотках выпадкаў урна не была апячатана належным чынам, а ў 45 адсотках выпадкаў не была надзейна абароненая сейфам або металёвай скрынкой”. Насуперак закону, 16% участковых выбарчых камісій у сваіх пратаколах штодня фіксавалі хутчэй сукупныя, чым штодзённыя лічбы яўкі выбаршчыкаў, у 17% штодзённыя пратаколы не размяшчаліся ў публічным доступе, а ў прыкладна 7% участковых выбарчых камісій назіральнікам не дазвалялася іх фатаграфаванне. Па заканчэнні датэрміновага галасавання ўлады абвясцілі аб 31% яўцы выбаршчыкаў. У дакладзе адзначалася, што яўка была значна вышэйшая на тых участках, дзе галасавалі прадстаўнікі дзяржаўных прадпрыемстваў і дзяржаўных устаноў, у тым ліку жыхары студэнцкіх інтэрнатаў, дзе, паводле вартых даверу сцвярджэнняў і назіранняў выбаршчыкаў, іх прымушалі галасаваць. Па шэрагу выбарчых участкаў яны таксама адзначалі наяўнасць скаргаў незалежных мясцовых назіральнікаў, якія фіксавалі разыходжанні паміж адрэпартаванай яўкай і колькасцю подпісаў у спісах выбаршчыкаў.

Паводле даклада назіральнай місіі АБСЕ, на 24% выбарчых участкаў назіральнікі далі адмоўную ацэнку працэсу падліку галасоў, нягледзячы на дазвол уладаў павялічыць доступ назіральнікаў да падліку. У 27% участковых выбарчых камісій назіральнікі не былі дапушчаныя блізка да стала падліку галасоў і не маглі назіраць за ім без абмежаванняў, а ў 8% ім не дазволілі зрабіць фатаграфіі пратаколаў. У многіх выпадках міжнародныя назіральнікі паведамлялі, што падлік галасоў быў паспешлівым і што яму бракавала празрыстасці, а ў чвэрці выпадкаў назіральнікі не маглі сачыць за самой працэдурай і бачыць адзнакі выбаршчыкаў на бюлетэнях. На прыблізна 20% выбарчых участкаў пратаколы з канчатковымі вынікамі былі падпісаныя зараней, сапраўднасць выбарчых бюлетэняў не была вызначана паслядоўным і адпаведным чынам, а сапсаваныя бюлетэні не былі спакаваныя і апячатаныя. За працэсам падвядзення вынікаў назіранне ажыццяўлялася ва ўсіх 110 тэрытарыяльных выбарчых камісіях, каля чвэрці з іх атрымалі негатыўную ацэнку. У 12% адбылася затрымка пры транспарціроўцы ўчастковых пратаколаў у тэрытарыяльныя камісіі. У 16% дадзеных з участковых пратаколаў не былі ўведзены ў выніковыя

электронныя табліцы, а ў 60% дадзеныя не былі ўпісаныя чарнілам. У палове тэрытарыяльных выбарчых камісій назіральнікі не знаходзіліся дастаткова блізка, каб бачыць дадзеныя, якія ўводзіліся, а ў адной траціне выпадкаў не маглі назіраць за самім працэсам у цэлым. Урад не дазваляў незалежным арганізацыям праводзіць апытанне выбаршчыкаў пры іх выхадзе з участкаў.

Мясцовыя праваабарончыя арганізацыі “Вясна” і Беларускі Хельсінскі камітэт на прэс-канферэнцыі па заканчэнні выбараў заявілі, што, паводле іх назіранняў, выбары не адпавядалі міжнародным стандартам і не ў поўнай меры адпавядалі беларускаму заканадаўству. Яны асабліва адзначалі сваю заклапочанасць працэдурай датэрміновага галасавання, адсутнасцю празрыстасці ў працэсе падліку галасоў, а таксама панаваннем у выбарчых камісіях праўладных арганізацый.

Папраўкі, унесеныя ў Выбарчы кодэкс у 2013 годзе, прадугледжвалі ўвядзенне сістэмы простага большасці ў першым туры выбараў у Нацыянальны Сход і спынялі дзяржаўнае фінансаванне, адначасова павышаючы дапушчальны аб’ём прыватнага фінансавання. Некаторыя прадстаўнікі дэмакратычнай апазіцыі сцвярджалі, што гэтыя папраўкі былі непараўнальна скіраваны на апазіцыю, якая мела нязначны доступ да вылучаных прыватных сродкаў у сувязі з публічнай заявай Лукашэнкі пра тое, што бізнес не павінен фінансаваць апазіцыю, у адваротным выпадку ён будзе пакараны. Акрамя таго, дадзеныя папраўкі забараняюць грамадзянам праводзіць агітацыю, скіраваную на зрыў выбараў і рэферэндумаў, на іх адмену, перанос ці байкот. Іншыя змены тычацца палажэнняў аб тым, хто можа звяртацца з просьбай аб паўторным падліку галасоў і пытанні якога кшталту могуць быць вынесеныя на агульнанацыянальны рэферэндум.

Палітычныя партыі і ўдзел у палітычным жыцці. Улады рэгулярна пераследавалі апазіцыйныя палітычныя партыі ды іх актывістаў і стваралі перашкоды іх дзейнасці. Некаторыя апазіцыйныя партыі не мелі прававога статусу, паколькі ўлады адмаўляліся іх рэгістраваць, а ўрад рэгулярна парушаў іх права на арганізацыю, удзел у выбарах, збор галасоў і публікацыю праграм. Улады дазвалялі свабодна працаваць амаль паўтузіну пераважна бяздзейных, аднак афіцыйна зарэгістраваных пралукашэнкаўскіх палітычных партый.

Цягам года ўлады аштрафавалі і арыштавалі цэлы шэраг лідараў апазіцыйных палітычных партый за парушэнне Закона аб масавых мерапрыемствах і ўдзел у шэрагу несанкцыянаваных дэманстрацый. Так,

напрыклад, 13 сакавіка ў Маладзечна суды прысудзілі лідараў апазіцыйных пратэстаў, у тым ліку старшыню Аб'яднанай грамадзянскай партыі Анатоля Лябедзьку, сустаршыню Беларускай хрысціянска-дэмакратычнай партыі Віталія Рымашэўскага і старшыню руху “За свабоду” Юрыя Губарэвіча да 15 сутак. Актывістка Беларускай хрысціянска-дэмакратычнай партыі Вольга Кавалькова атрымала 7 сутак пазбаўлення волі. Усе чацвёрта 10 сакавіка кіравалі мясцовай акцыяй пратэсту. Улады прысудзілі яшчэ як мінімум 9 апазіцыйных актывістаў на тэрміны да 15 сутак пазбаўлення волі.

Закон дазваляе ўладам прыпыняць дзейнасць партый на шэсць месяцаў пасля аднаго папярэджання і зачыняць іх пасля двух. Сябры партый, якім улады адмовілі ў рэгістрацыі, напрыклад, Беларускай хрысціянска-дэмакратычнай партыі, па-ранейшаму былі аб'ектам пераследу і адвольных правак. Закон таксама забараняе палітычным партыям атрымліваць дапамогу з-за мяжы і патрабуе абавязковай рэгістрацыі ў Міністэрстве юстыцыі ўсіх палітычных груп і кааліцый.

Міністэрства юстыцыі накіравала папярэджанне, дадатванае 29 сакавіка, Беларускаму народнаму фронту, Аб'яднанай грамадзянскай партыі і руху “За свабоду”, паведамляючы ўсім тром арганізацыям, што яны парушылі Закон аб палітычных партыях і масавых мерапрыемствах, прапагандуючы анлайн дэманстрацыю, прысвечаную Дню волі 25 сакавіка яшчэ да атрымання канчатковага дазволу на яе правядзенне ад гарадскіх уладаў.

Улады працягвалі абмяжоўваць дзейнасць непрызнанага Саюза палякаў Беларусі і пераследаваць яго сябраў.

Удзел жанчын і меншасцяў. Не існавала законаў, якія б забаранялі жанчынам або прадстаўнікам меншасцяў браць удзел у палітычным жыцці, аднак патрыярхальнае стаўленне грамадства не спрыяла намаганням жанчын дасягнуць пазіцыі ва ўладзе. У 2015 годзе Таццяна Караткевіч стала першай жанчынай, што балатавалася на пасаду прэзідэнта, і ў дзень выбараў Лукашэнка заявіў прэсе, што “ў нас у прэзідэнта паўнамоцтваў куча — ад бяспекі да эканомікі, якія пакуль чалавек у спадніцы не здолее, напэўна, выконваць”. Ён дадаў, што калі б гэта нават было і не так, грамадства ў любым разе не гатовае да жанчыны-прэзідэнта.

Раздел 4. Карупцыя і недастатковая празрыстасць дзяржаўных органаў

Закон прадугледжвае крымінальную адказнасць за службовую карупцыю, і ўлады рэгулярна пазбаўлялі волі афіцыйных асобаў, якія, як меркавалася, былі замешаныя ў карупцыйных справах, аднак у справах адзначалася, што некаторыя службовыя асобы працягвалі беспакарана ўдзельнічаць у карупцыйнай дзейнасці. Паказальнікі эфектыўнасці дзяржаўнага кіравання Сусветнага банка сведчылі пра тое, што карупцыя ў краіне ўяўляла сабой сур'ёзную праблему.

У верасні 2016 года Група дзяржаў супраць карупцыі (GRECO) апублікавала рэзюмэ прамежкавага дакладу, у якім сцвярджалася, што ўрад часткова рэалізаваў толькі адну з 20 рэкамендацый, зробленых антыкарупцыйным назіральным органам Савета Еўропы ў чэрвені 2015 года. GRECO адзначыла “адсутнасць заснаванай на фактычных дадзеных комплекснай стратэгіі і плана дзеянняў па барацьбе з карупцыяй, а таксама механізму, які б не толькі прыцягваў праваахоўныя органы да самастойнага, усебаковага і аб'ектыўнага кантролю за яе ажыццяўленнем”.

Фізічным асобам, звольненым за карупцыю больш нізкага ўзроўню, выносіцца пяцігадовая забарона на працу ў дзяржаўных установах, у той час тыя, хто, як устаноўлена, здзейсніў больш сур'ёзныя злоўжыванні, адхіляюцца ад дзяржаўнай занятасці на нявызначаны тэрмін. Закон таксама дазваляе канфіскацыю маёмасці ў асобы, якая была прызнана вінаватай у карупцыйных дзеяннях, на суму больш чым 25% гадовага даходу дзяржаўнага служачага. Закон прадугледжвае грамадскі маніторынг дзеянняў урада па барацьбе з карупцыяй.

Карупцыя. Згодна з афіцыйнымі крыніцамі, большасць карупцыйных справаў тычылася вымагальніцтва і атрымання хабару, махлярства і злоўжывання ўладай, хоць, як паведамлялася, такіх праяваў карупцыі ў працэсе штодзённага ўзаемадзеяння паміж грамадзянамі і дзяржаўнымі служачымі ніжэйшага звяна, як гэта ні дзіўна, звычайна не назіралася.

Адсутнасць незалежнай судовай сістэмы і органаў правапарадку, недастатковы падзел паўнамоцтваў і пераслед незалежнай прэсы, у значнай ступені пазбаўленай права ўзаемадзеяння з непразрыстым дзяржаўным бюракратычным апаратам, фактычна прывялі да немагчымасці вызначыць маштабы карупцыі або весці з ёй эфектыўную барацьбу.

Генеральная пракуратура адказвае за арганізацыю і каардынацыю дзейнасці па барацьбе з карупцыяй, уключна з кантролем над аператыўна-пошукавымі

мерапрыемствамі, аналізам эфектыўнасці прынятых мераў, наглядам за ўдзельнікамі і распрацоўкай нарматыўных актаў.

У чэрвені прадстаўнікі Генеральнай пракуратуры паведамлілі, што са студзеня па травень справаздачнага года судамі былі разгледжаны 584 карупцыйныя справы ў параўнанні з 451 справай за той самы перыяд у 2016 годзе. Найбольш карумпаванымі сектарамі былі дзяржаўнае кіраванне і закупкі, прамысловасць, будаўнічая галіна, ахова здароўя і адукацыя.

Генеральная пракуратура паведаміла, што ўлады ў 2016 годзе правялі расследаванне па 1 593 карупцыйных злачынствах. З іх 830 былі звязаныя з хабарніцтвам, 498 – з растратай і 231 – са злоўжываннем службовымі паўнамоцтвамі.

Цягам справаздачнага года былі шматлікія выпадкі судовага пераследу па факце карупцыі, але судовы пераслед заставаўся выбарачным, непразрыстым і ў некаторых выпадках палітычна матываваным, як адзначалі незалежныя назіральнікі і праваабаронцы.

8 жніўня ў рамках карупцыйнай крымінальнай справы па меншай меры 16 былых мытнікаў былі асуджаныя і атрымалі да 11,5 год зняволення з канфіскацыяй маёмасці. 5 верасня яшчэ адна група грамадзян была асуджаная па аналагічнай справе, атрымаўшы да 11,5 пазбаўлення волі. Міліцыя распачала крымінальную справу ў сакавіку 2015 года і затрымала 58 супрацоўнікаў аддзялення мытнай службы ў Ашмянах.

Раскрыццё фінансавай інфармацыі. Заканадаўствам аб барацьбе з карупцыяй прадугледжана раскрыццё звестак аб даходах і маёмасці прызначаных або абраных на дзяржаўныя пасады асобаў, іх жонак ці мужоў, а таксама сваякоў, якія дасягнулі паўнагадовага ўзросту і працягваюць пражываць разам з імі. Згодна з законам, спецыялізаваныя падраздзяленні па барацьбе з карупцыяй у складзе Генеральнай пракуратуры, КДБ і Міністэрства ўнутраных спраў адсочваюць і кантралююць дзейнасць па барацьбе з карупцыяй, а генеральны пракурор і ўсе іншыя пракуроры ўпаўнаважаныя ажыццяўляць нагляд за прымяненнем антыкарупцыйнага закона. Гэтыя дэкларацыі не былі даступнымі шырокай грамадскасці. Выключэннем з'яўляюцца кандыдаты, якія бяруць удзел у прэзідэнцкіх, парламенцкіх і муніцыпальных выбарах. За невыкананне закона прадугледжаны адміністрацыйныя санкцыі і дысцыплінарныя спагнанні.

Раздзел 5. Стаўленне органаў улады да расследаванняў меркаваных парушэнняў правоў чалавека, праводзімых міжнароднымі і недзяржаўнымі арганізацыямі

У краіне дзейнічаў шэраг мясцовых праваабарончых НДА, хоць улады нярэдка дэманстравалі ў дачыненні да іх дзейнасці варожае стаўленне і абмяжоўвалі яе, выбарачна супрацоўнічалі з імі і не рэагавалі на іх заявы.

Дзве вядомыя праваабарончыя НДА – Беларускі Хельсінкскі камітэт (БХК) і Цэнтр прававой трансфармацыі – мелі рэгістрацыю. Урад адмаўляў у рэгістрацыі іншым арганізацыям, тым самым ставячы іх пад пагрозу парушэння Крымінальнага кодэкса, паводле якога стварэнне незарэгістраванай арганізацыі і ўдзел у любой яе дзейнасці кваліфікуецца як злачынства. Закон таксама забараняе грамадзянам дзейнічаць ад імя незарэгістраваных НДА. Тым не менш, цэлы шэраг незарэгістраваных НДА, у тым ліку “Вясна” і “Прававая дапамога насельніцтву”, працягвалі сваю дзейнасць.

Улады ажыццяўлялі пераслед як зарэгістраваных, так і незарэгістраваных праваабарончых НДА, праводзячы частыя праверкі, пагражаючы скасаваннем рэгістрацыі, а таксама, паводле звестак, кантралюючы іх перапіску, тэлефонныя размовы і запалюючы сваякоў іх лідараў і актывістаў. Урад ігнараваў справаздачы, падрыхтаваныя праваабарончымі НДА, і рэдка сустракаўся з іх прадстаўнікамі. Дзяржаўныя сродкі масавай інфармацыі нічога не паведамлялі пра праваабарончыя НДА і іх акцыі.

У лютым 2015 года ўлады выслалі з краіны Алену Танкачову, грамадзянку Расійскай Федэрацыі, заявіўшы, што ёй не дазволена вяртацца на працягу трох гадоў. Танкачова, старшыня Цэнтра прававой трансфармацыі (іншая назва - Lawtrend), пастаянна пражывала ў краіне цягам 30 гадоў. Улады абвінавацілі яе ў парушэнні правілаў дарожнага руху і заявілі, што яна ўяўляе пагрозу для нацыянальнай бяспекі. Мясцовыя праваабарончыя арганізацыі сцвярджалі, што справа палітычна матываваная і што яна была выслана за сваю дзейнасць у сферы правоў чалавека. Улады працягвалі адхіляць яе хадайніцтвы аб адмене забароны на ўезд у краіну.

На працягу года банкаўскія рахункі Беларускага Хельсінкскага камітэта заставаліся заблакаванымі праз даўнюю падатковую запазычанасць, звязаную з замежным фінансаваннем у пачатку 2000-ых гадоў, аднак урад дазваляў БХК працаваць без аніякіх іншых перашкод.

Улады неахвотна супрацоўнічалі з міжнароднымі НДА і службовымі асобамі іншых праваабарончых арганізацый па пытаннях праваабарончай дзейнасці, і прадстаўнікі міжнародных НДА часта сутыкаліся са складанасцямі пры атрыманні дазволу на ўезд у краіну.

Улады рэгулярна ігнаравалі рэкамендацыі мясцовых і міжнародных НДА па паляпшэнні сітуацыі з правамі чалавека ў краіне і патрабаванні спыніць пераслед прадстаўнікоў праваабарончай супольнасці.

Улады маглі зачыніць любую НДА пасля вынясення толькі аднаго папярэджання аб парушэнні закона. Найбольш распаўсюджанай падставай для вынясення папярэджання і закрыцця арганізацыі была адсутнасць юрыдычнага адраса і тэхнічныя неадпаведнасці ў заяўных дакументах. Закон дазваляе ўладам зачыніць любую НДА за прыняцце такіх кшталтаў замежнай дапамогі, якія дзяржава лічыць незаконнымі, і дазваляе Міністэрству юстыцыі ажыццяўляць маніторынг любой дзейнасці НДА і праводзіць праверку ўсіх дакументаў НДА. НДА таксама абавязаныя штогод прадстаўляць у міністэрства падрабязныя справаздачы па сваёй дзейнасці, месцазнаходжанні офісаў, службовых асобах і агульнай колькасці сябраў.

ААН і іншыя міжнародныя арганізацыі. У чэрвені Савет па правах чалавека ААН працягнуў мандат Міклаша Харашці ў якасці спецдакладчыка па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі. Цягам года Харашці зрабіў заявы і даклад па сітуацыі з правамі чалавека ў краіне. Высокапастаўленыя чыноўнікі Міністэрства замежных справаў працягвалі сцвярджаць, што мандат Харашці быў “палітычна матываваным” і што яго прызначэнне было зроблена “без кансультацый і ўзгадненняў з беларускімі ўладамі”. Урад парацягваў адмаўляцца ад любога супрацоўніцтва з місіяй спецдакладчыка і не даваў дазволу на ўезд у краіну ў якасці афіцыйнага прадстаўніка, але разам з тым дазволіў Харашці 5-9 ліпеня наведаць Парламенцкую Асамблею АБСЕ ў Мінску ў якасці прыватнай асобы на запрашэнне сябраў Парламенцкай асамблеі АБСЕ.

Дзяржаўныя органы, адказныя за выкананне правоў чалавека. У кастрычніку 2016 года ўрад прыняў нацыянальны план дзеянняў у галіне правоў чалавека, апісваючы яго як “палітычны дакумент і свайго роду дарожную карту, якая акрэсліла асноўныя напрамкі дзейнасці для рэалізацыі нашых міжнародных абавязальніцтваў” у галіне правоў чалавека, і апублікаваў “Міжведамасны план па рэалізацыі рэкамендацый Універсальнага перыядычнага агляду на

2016-2019 гг.”. У той час як незалежныя праваабарончыя групы, у тым ліку праваабарончы цэнтр “Вясна” і Беларускі Хельсінкскі камітэт (БХК), віталі прыняцце гэтага плана, яны таксама з заклапочанасцю адзначалі, што ў дакуменце не хапае канкрэтных задачаў або механізмаў ацэнкі вынікаў. Арганізацыі грамадзянскай супольнасці адзначылі, што ўрад не здолеў уключыць ніводную з канкрэтных прапановаў, зробленых імі ў ходзе распрацоўкі плана, і якія, на іх думку, зрабілі б план больш змястоўным. Цягам года не рабілася ніякіх істотных захадаў па рэалізацыі плана.

Дзейнасць Пастаяннай камісіі па правах чалавека ў ніжняй палаце парламента была неэфектыўнай.

Раздел 6. Дыскрымінацыя, гвалт у грамадстве і гандаль людзьмі

Жанчыны

Згвалтаванне і хатні гвалт. У цэлым закон кваліфікуе згвалтаванне як злачынства, аднак не ўтрымлівае асобных палажэнняў аб згвалтаванні сужэнцаў. Праблема згвалтаванняў існавала. Паводле дадзеных Міністэрства ўнутраных справаў, са студзеня па чэрвень 2017 года было зарэгістравана 108 выпадкаў згвалтаванняў ці спробаў згвалтаванняў.

Значнай праблемай быў хатні гвалт, і цягам года ўрад рабіў захады па яго прадухіленні. Намаганні ўрада ў барацьбе з гендарным гвалтам былі пераважна накіраваныя на прадухіленне такіх злачынстваў, а не на абарону або падтрымку пацярпелых, хоць крызісныя цэнтры і аказвалі ахвярам пэўную псіхалагічную і медыцынскую дапамогу.

Закон аб прадухіленні злачынстваў увёў асобнае вызначэнне хатняга гвалту і забяспечваў выкананне ахоўных прадпісанняў працягласцю ад трох да трыццаці дзён. Паводле закона, улады мусяць забяспечыць ахвяраў гвалту і асобаў, якія ўчынілі гвалт, месцам часовага пражывання на перыяд дзеяння прадпісання. Акрамя таго, кодэкс аб адміністрацыйных правапарушэннях прадпісваў вялікія штрафы або пазбаўленне волі тэрмінам да 15 сутак за збіццё, наўмыснае прычыненне болю, а таксама псіхалагічных або фізічных пакутаў блізкім чальцам сям’і.

Пераслед на сексуальнай глебе. Паводле звестак, пераслед на сексуальнай глебе быў шырока распаўсюджаны, аднак нейкія адмысловыя заканадаўчыя

палажэнні для вырашэння гэтай праблемы, акрамя палажэнняў аб забароне фізічнага гвалту, адсутнічалі.

Прымусовыя дзеянні па кантролі насельніцтва. Жанчыны з абмежаванымі магчымасцямі, а таксама цяжарныя жанчыны, у дзяцей якіх ва ўлонні дыягназавалі патэнцыйныя адхіленні, паведамлялі, што некаторыя лекары настойвалі на перарыванні іх цяжарнасці. Ацэнку ўзроўню матчынай смяротнасці і даступнасці кантрацэптываў гл. тут:

www.who.int/reproductivehealth/publications/monitoring/maternal-mortality-2015/en/ .

Дыскрымінацыя. Закон прадугледжвае роўныя правы жанчын у пытаннях валодання маёмасцю і атрымання маёмасці ў спадчыну, сямейнага права, роўнай аплаты за роўную працу (хоць на практыцы жанчынам часта плацілі менш), а таксама ў судовай сістэме, і ў цэлым гэты закон выконваўся.

Дзеці

Рэгістрацыя нараджэння. Грамадзянства даецца па факце нараджэння на тэрыторыі краіны або на падставе грамадзянства аднаго з бацькоў. Дзіця грамадзяніна з'яўляецца грамадзянінам незалежна ад месца нараджэння нават у тым выпадку, калі адзін з бацькоў не з'яўляецца грамадзянінам. Як правіла, нараджэнне дзяцей рэгістравалася адразу.

Жорсткае абыходжанне з дзецьмі. Улады ўмешваліся з мэтай прадухіліць жорсткае абыходжанне з дзецьмі, выкліканае хатнім гвалтам, выявіць сем'і ў складаным становішчы, каб забяспечыць выхаванне дзяцей у прыёмных сем'ях, калі іх нельга было пакідаць з роднымі бацькамі, а таксама праводзілі прафілактычную працу. Хоць урад і пашырыў судовы пераслед асобаў, што жорстка абыходзіліся з дзецьмі, яго намаганні па ліквідацыі прычын гвалту ў дачыненні да дзяцей былі недастатковымі.

Урад увёў Нацыянальны план дзеянняў на 2017—2021 гады па паляпшэнні становішча дзяцей і ахове іх правоў, у тым ліку ахвяраў жорсткага абыходжання, сямейнага гвалту і сексуальнай эксплуатацыі ў камерцыйных мэтах, а таксама прызнаў недахоп фінансавання і неэфектыўнасць у выкананні тых ці іншых ахоўных мераў. Пры садзейнічанні з боку НДА, якія абараняюць правы дзяцей, улады ў рамках расследаванняў або крымінальных справаў шырока выкарыстоўвалі працэдуру правядзення афіцыйнага аднаразовага допыту ахвяраў жорсткага абыходжання з дзецьмі ў

спецыялізаваных установах пад непасрэдным наглядам псіхолагаў. Суды выкарыстоўвалі запісы паказанняў, каб пазбегчы паўторнага выкліку дзяцей-ахвяраў жорсткага абыходжання на судовыя слуханні. Справы, якія закраналі правы і законныя інтарэсы непаўнагадовых, як правіла, разглядаліся больш вопытнымі суддзямі, якія валодалі досведам у галіне ўзроставай псіхалогіі, псіхіятрыі і адукацыі. Урад не аднавіў працу рэспубліканскай “гарачай лініі” па аказанні дапамогі дзецям, нягледзячы на просьбы розных НДА падтрымаць яе дзейнасць.

Па стане на студзень Міністэрства адукацыі кіравала ў краіне 138 сацыяльна-адукацыйнымі цэнтрамі для непаўнагадовых ахвяраў гвалту любога кшталту ці непаўнагадовых, што апынуліся ў складаным і небяспечным становішчы. Агульныя медыцынскія ўстановы аказвалі шырокі спектр медыцынскіх паслугаў ахвярам жорсткага абыходжання з дзецьмі бясплатна.

Згвалтаванне або гвалтоўныя дзеянні сексуальнага характару ў дачыненні да заведама непаўнагадовай асобы караюцца пазбаўленнем волі на тэрмін да 15 год. Сексуальныя дачыненні асобы, якая дасягнула 18 год, з асобай, пра якую вядома, што ёй няма 16 год, караюцца пазбаўленнем волі на тэрмін да 5 год.

Паводле Міністэрства ўнутраных справаў, са студзеня па лістапад улады зарэгістравалі 533 злачынствы, звязаныя з педафіліяй, у тым ліку 76 выпадкаў згвалтаванняў падлеткаў, 173 выпадкі прымусовых дзеянняў сексуальнага характару ў дачыненні да малых і падлеткаў, 250 выпадкаў палавых актаў і сексуальнага гвалту непаўнагадовых да 16 год, 34 выпадкі сексуальнага гвалту непаўнагадовых, а таксама выявілі 396 ахвяраў гэтых злачынстваў.

Раннія і прымусовыя шлюбы. Паводле закона, мінімальны ўзрост уступлення ў шлюб для юнакоў і дзяўчат складае 18 год, хоць дзяўчаты, якія дасягнулі 14-гадовага ўзросту, могуць афіцыйна выходзіць замуж са згоды бацькоў. Паступалі звесткі пра раннія шлюбы, калі дзяўчаты, што дасягнулі ўсяго толькі 14 год, і юнакі 16-гадовага ўзросту браліся шлюбом са згоды бацькоў.

Сексуальная эксплуатацыя дзяцей. Мінімальны ўзрост, калі асоба можа ўступаць у сексуальныя стасункі па ўласнай згодзе, складае 16 год. Дзіцячая прастытуцыя заставалася праблемай. Міністэрства ўнутраных справаў у перыяд са студзеня па лістапад расследавала 63 злачынствы, звязаныя з вырабам і распаўсюдам дзіцячай парнаграфіі. 29 непаўнагадовых сталі ахвярамі сексуальнай эксплуатацыі, у тым ліку 25 – дзіцячай парнаграфіі, а 4

– прастытуцыі. Закон прадугледжвае пакаранне ў выглядзе пазбаўлення волі тэрмінам да 13 год за выраб і распаўсюд парнаграфічных матэрыялаў з выявай непаўнагадовых. У цэлым гэты закон выконваўся.

Дзеці ў спецыялізаваных установах. Сістэмы выяўлення выпадкаў жорсткага абыходжання з дзецьмі ў дзіцячых дамах і іншых спецыялізаваных установах не існавала. Улады адкрыта не паведамлялі пра якія-кольвечы выпадкі жорсткага абыходжання з дзецьмі ў такіх установах. Паступалі паведамленні пра выпадкі жорсткага абыходжання ў прёмных сем'ях. Па некаторых з гэтых выпадкаў улады распачалі або працягнулі расследаванне.

Міжнароднае скраданне дзяцей. Краіна ўваходзіць у лік удзельнікаў Гаагскай канферэнцыі 1980 года па грамадзянска-прававых аспектах міжнароднага скрадання дзяцей. Гл. *Штогадовы даклад Дзярждэпартаменту ЗША аб скраданні бацькамі дзяцей:*

travel.state.gov/content/childabduction/en/legal/compliance.html.

Антысемітызм

Паводле ацэнак габрэйскіх арганізацый, ад 30 000 да 40 000 чалавек лічылі сябе габрэямі.

Праявы антысемітызму захоўваліся. Габрэйская супольнасць і актывісты грамадзянскай супольнасці выражалі занепакоенасць панславянскім нацыяналізмам, які адкрыта спавядалі некаторыя экстрэмісцкія групоўкі. За актамі антысемітызму па ўсёй краіне, на думку многіх, стаялі неанацысцкія групы, такія як “Руская нацыянальная еднасць”, а таксама прыхільнікі падобных арганізацый. Шырока ў продажы былі антысеміцкія і ксенафобскія газеты, літаратура, DVD-дыскі і відэакасеты, часта прывезеныя з Расіі. Урад не спрыяў выхаванню цяпці і талерантнасці.

Магілёўскія ўлады прызналі вінаватым 26-гадовага мясцовага жыхара Андрэя Кузьміна ў распальванні міжнацыянальнай варожасці супраць рускіх і габрэяў, уключна з заклікамі да іх знішчэння і распаўсюдам этнічнай і рэлігійнай нянавісці, а таксама нацысцкіх сімвалаў праз сацыяльныя сеткі, і прысудзілі да шасці месяцаў пазбаўлення волі. Паводле звестак, Кузьмін у судзе прызнаў сваю віну.

У ліпені сродкі масавай інфармацыі паведамлілі, што на многіх мемарыялах у памяць Халакосту, пабудаваных яшчэ за савецкім часам, а таксама пазней, не

было сведчанняў пра ахвяры габрэйскага народа. Габрэйская супольнасць працавала разам з мясцовымі ўладамі з мэтай усталяваць мемарыялы, якія ўвекавечаць памяць менавіта габрэйскіх ахвяраў.

20 лютага Магілёўскі раённы суд прызнаў вінаватымі трох асобаў за распыленне чорнай фарбы ў лістападзе 2016 года на помнік у памяць тысяч габрэяў, забітых нацыстамі ў мясцовым гета ў Магілёве падчас Халакосту. Двое з маладых людзей атрымалі да двух з паловай год пазбаўлення волі, а яшчэ адзін - два гады ўмоўна па прычыне непаўнагадовага ўзросту. Усе трое прызналі сваю віну і сазналіся ў прапаведванні нацысцкіх ідэй і прыналежнасці да мясцовай групы скінхэдаў. 16 траўня суд вышэйшай інстанцыі адхіліў іх апеляцыю аб пераглядзе пакарання.

Гандаль людзьмі

Гл. *Справаздачу аб гандлі людзьмі* Дзярждэпартамента ЗША на старонцы: www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

Асобы з абмежаванымі магчымасцямі

Закон наўпростава не забараняе дыскрымінацыю ў дачыненні да людзей з фізічнымі, сэнсарнымі, разумовымі і псіхічнымі парушэннямі. Такая дыскрымінацыя была звычайнай з'явай.

Закон патрабуе, каб транспартныя сродкі, жыллыя дамы і прадпрыемствы былі даступныя для людзей з абмежаванымі магчымасцямі, аднак для людзей у інвалідных вазках або людзей з праблемамі слыху ці зроку даступнымі былі толькі нешматлікія грамадскія месцы. Паводле ацэнкі Нацыянальнай асацыяцыі інвалідаў-вазочнікаў, больш за 90% асобаў з фізічнымі парушэннямі не маглі пакінуць кватэру без дапамогі, а дамы, у якіх яны пражывалі, не былі прыстасаваныя да іх патрэбаў. Хоць улады і заяўлялі, што 30% агульнай інфраструктуры краіны былі даступныя для людзей з абмежаванымі магчымасцямі, але арганізацыі па абароне правоў інвалідаў аспрэчвалі гэтыя лічбы, аднак за апошні год сітуацыя трошкі палепшылася.

Адсутнасць у краіне магчымасцяў для самастойнага пражывання людзей з інваліднасцю не пакідала шмат для каго з іх ніякіх іншых шансаў, як толькі пражываць у дзяржаўных установах. Ва ўсёй краіне існавала прыкладна 80 такіх устаноў, у якіх знаходзілася больш за 17 000 чалавек. Арганізацыі па абароне правоў людзей з інваліднасцю паведамлялі, што якасць догляду ў

гэтых установах была нізкая і што там выяўляліся выпадкі парушэння асноўных правоў чалавека, жорсткага, гвалтоўнага і неадпаведнага абыходжання і іншых парушэнняў. Улады часта змяшчалі людзей з фізічнымі і разумовымі парушэннямі ў тую самую ўстанову і не забяспечвалі ні тым, ні іншым спецыялізаваны догляд.

Для людзей з абмежаванымі магчымасцямі праезд у грамадскім транспарце быў бясплатны, аднак большасць станцый мінскага метро, а таксама аўтобусная сістэма не былі дасяжныя для інвалідаў-вазочнікаў. У верасні эксперты недзяржаўнай арганізацыі «АКТ» па выніках маніторынгу выпусцілі справаздачу, згодна з якой толькі 3,3 % адукацыйных устаноў па краіне былі дасяжныя для людзей з абмежаванымі магчымасцямі, уключна з тымі, хто меў парушэнні слыху ці зроку, і большасць з гэтых памяшканняў былі нядаўна пабудаваныя.

Арганізацыі па абароне правоў людзей з інваліднасцю паведамлялі пра складанасці ў ажыццяўленні праваабарончай дзейнасці, звязаныя з перашкодамі ў рэалізацыі свабоды сходаў, цензурай і нежаданнем урада рэгістраваць праграмы дапамогі (гл. раздзел 2.b.).

Людзі з абмежаванымі магчымасцямі, асабліва асобы з парушэннямі зроку і слыху, часта мелі складанасці з магчымасць звяртацца ў судовыя інстанцыі і атрымліваць перакладчыкаў у судзе. Жанчыны з інваліднасцю часта сутыкаліся з дыскрымінацыяй. Паступалі таксама паведамленні пра тое, што ўлады спрабавалі забраць дзяцей з сем'яў, у якіх бацькі мелі інваліднасць, сцвярджаючы, што яны не ў стане забяспечыць належны клопат пра сваіх дзяцей. Жанчыны з інваліднасцю, а таксама цяжарныя жанчыны, у дзяцей якіх былі дыягнаставаныя патэнцыйныя парушэнні развіцця ва ўлонні маці, паведамлялі, што некаторыя лекарны настойвалі раілі ім перапыніць цяжарнасць.

Нацыянальныя, расавыя і этнічныя меншасці

З боку дзяржавы і грамадства працягвалася дыскрымінацыя прадстаўнікоў нацыянальнасці рома (цыганоў). Паводле заяваў лідараў цыганскай супольнасці, службы бяспекі і праваахоўныя органы іх адвольна затрымлівалі, дрэнна абыходзіліся ў СІЗА і абражалі па прыкмеце нацыянальнасці.

Улады па-ранейшаму пераследавалі незалежны і незарэгістраваны Саюз палякаў Беларусі, у той самы час аказваючы падтрымку праўладнай арганізацыі з такой самай назвай.

Працягвалася дыскрымінацыя з боку дзяржавы і грамадства ў дачыненні да цыганоў, якіх у краіне налічвалася ад 7 000 (паводле перапісу насельніцтва 2009 года) да 60 000 чалавек (паводле ацэнак цыганскай супольнасці). Цыганская супольнасць па-ранейшаму маргіналізавалася, з’яўлялася аб’ектам рознага кшталту дыскрымінацыі, мела высокі ўзровень беспрацоўя, нізкі ўзровень адукацыі, а таксама адсутнасць доступу да сацыяльных паслугаў. Як правіла, цыганы мелі беларускае грамадзянства, але шмат у каго з іх не было пасведчання асобы, і яны адмаўляліся яго атрымліваць.

У ліпені магілёўскі праваабаронца Аляксандр Буракоў накіраваў скаргу ў абласную пракуратуру, просячы разгледзець анлайн-матэрыялы мясцовай міліцыі, у якіх паведамлялася пра прыналежнасць да цыганоў некалькіх падазраваных у розных справах. Буракоў сцвярджаў, што такія матэрыялы распальваюць міжнацыянальную варожасць і нянавісць супраць некаторых меншасцяў. Пракуратура пераадрасавала скагу магілёўскай міліцыі. 1 жніўня магілёўская міліцыя адхіліла апеляцыю Буракова і заявіла, што ў матэрыялах указвалася нацыянальнасць у мэтах “аператыўнага апазнання злаўмыснікаў і раскрыцця злачынстваў з іх удзелам, абароны грамадзян і павышэння іх пільнасці”.

Назіраліся таксама праявы сацыяльнай варожасці ў дачыненні да прыхільнікаў нацыянальнай культуры, якіх урад часта атаясамліваў з дзеячамі дэмакратычнай апазіцыі, а прэзідэнт неаднаразова навешваў на іх цэтлік “пятай калоны”. Паколькі ў многіх прыхільніках беларускай мовы дзяржаўныя органы бачылі палітычных апанентаў, улады працягвалі пераслед і запалохванне адукацыйных і культурніцкіх аб’яднанняў, якія імкнуліся папулярызаваць беларускую мову, а таксама рэгулярна адхілялі прапановы аб пашырэнні ўжывання беларускай мовы.

Жорсткае абыходжанне, дыскрымінацыя і іншыя праявы гвалту, звязаныя з сексуальнай арыентацыяй і палавой самаідэнтыфікацыяй

Добраахвотныя гомасексуальныя стасункі паміж дарослымі не пярэчаць закону, аднак у дачыненні да лесбіянак, гомасексуалаў, бісексуалаў, трансгендараў і гермафрадытаў (ЛГБТГ) дыскрымінацыя была шырокараспаўсюджанай і фіксаваліся выпадкі іх пераследу. Дыскрымінацыя

ў грамадстве ў дачыненні да ЛГБТГ-актывістаў працягвалася пры маўклівай падтрымцы рэжыму. Міліцыянты працягвалі прыніжаць прадстаўнікоў ЛГБТГ і адмаўляліся расследаваць злачынствы, здзейшаныя супраць іх.

13 траўня міліцыя сарвала вечарынку, арганізаваную ЛГБТГ-групай у начным клубе ў Мінску, і перапісала іх імёны, месцы працы і навучання. Міліцыя таксама на кароткі тэрмін затрымала каля 10 асобаў, якія або адмаўляліся прад'яўляць свае пасведчанні асобы, або былі вызначаны міліцыяй як арганізатары вечарынкі. Пазней міліцэйскія чыноўнікі, паводле звестак, заявілі, што атрымалі інфармацыю пра магчымы абарот наркотыкаў і сексуальны гвалт над непаўнагадовымі ў клубе. Усе затрыманыя былі адпушчаны без прад'яўлення абвінавачанняў.

Урад выдае трансгендарным грамадзянам новыя пасведчанні асобы, аднак пакідае старыя асабістыя нумары, якія ўключаюць лічбу, што паказвае пол асобы. Трансгендарным асобам, паводле звестак, адмаўлялі ў працоўным месцы, як толькі патэнцыйныя працадаўцы заўважалі «неадпаведнасць» паміж асабістым нумарам і названым полам заяўніка. Банкі на тых самых падставах адмаўлялі трансгендарным асобам у адкрыцці рахункаў.

Сацыяльная стыгматызацыя людзей з ВІЧ/СНІД

Дыскрымінацыя ў дачыненні да людзей з ВІЧ/СНІД з боку грамадства заставалася праблемай, а само захворванне лічылася ганебным. Упраўленне Аб'яднанай праграмы ААН па ВІЧ/СНІД паведамляла пра шматлікія звароты ВІЧ-інфікаваных людзей, якія сутыкнуліся з дыскрымінацыяй, асабліва на працоўным месцы або падчас сумоўяў пры працаўладкаванні. Таксама часта паступалі паведамленні пра сямейную дыскрымінацыю ў дачыненні да асобаў з пазітыўным ВІЧ/СНІД-статусам, уключаючы забаронай ВІЧ-інфікаваным ці хворым на СНІД бацькам бачыцца са сваімі дзецьмі або з патрабаваннем да чальцоў сям'і, якія мелі пазітыўны ВІЧ/СНІД-статус, карыстацца асобнай пасудай.

Урад працягваў размяшчаць сацыяльную рэкламу, накіраваную на павышэнне інфармаванасці насельніцтва пра ВІЧ/СНІД, якая заклікала да праяўлення большай цярымасці ў дачыненні да людзей, інфікаваных гэтым вірусам.

Раздел 7. Правы работнікаў

Свабода асацыяцый і права на калектыўныя перамовы

Нягледзячы на тое, што закон прадугледжвае права работнікаў, за выключэннем супрацоўнікаў органаў дзяржаўнай бяспекі і ваенных, на стварэнне незалежных прафсаюзаў і ўступленне ў іх, а таксама на правядзенне страйкаў, ён усталёўвае сур'ёзныя абмежаванні на рэалізацыю гэтых правоў. Закон прадугледжвае права на арганізацыю і правядзенне калектыўных перамоваў, але не абараняе прафсаюзы ад дыскрымінацыі. Як сведчылі актывісты незалежных прафсаюзаў, работнікі, што казалі пра звальненне праз сваю прафсаюзную дзейнасць, не мелі ніякага ясна акрэсленага права на аднаўленне на працы або аспрэчванне свайго звальнення ў судзе.

Закон прадугледжвае грамадзянска-прававыя меры адказнасці ў выглядзе штрафаў за парушэнне свабоды сходаў або калектыўных перамоваў, якія, згодна мясцовым абаронцам правоў працоўных, не былі дастатковымі для прадухілення парушэнняў. Урад таксама не ўводзіў гэтыя меры ў дзеянне.

Урад жорстка абмяжоўваў дзейнасць незалежных прафсаюзаў. Падкантрольная дзяржаве Федэрацыя прафсаюзаў Беларусі ўяўляе сабою самы буйны прафсаюз краіны, які налічвае, паводле дадзеных самой федэрацыі, больш за чатыры мільёны сябраў. Яна ў вялікай ступені нагадвае сваіх савецкіх папярэдніц і служыць механізмам кантролю і размеркавання льготыў. Беларускі кангрэс дэмакратычных прафсаюзаў (БКДП), у склад якога ўваходзілі чатыры прафсаюзы і прыкладна 10 600 сябраў незалежных прафсаюзаў, з'яўляўся найбуйнейшай галаўной арганізацыяй незалежных прафсаюзаў, аднак праз жорсткі кантроль з боку дзяржавы над рэгістрацыйнымі патрабаваннямі і грамадскімі дэманстрацыямі гэтаму аб'яднанню было складана арганізоўвацца, пашырацца і страйкаваць.

Улады не прызнавалі права на свабоду аб'яднання і вядзення калектыўных перамоваў. Празмерна жорсткія рэгістрацыйныя патрабаванні, згодна з якімі любы новы незалежны прафсаюз павінен мець вялікую колькасць сябраў і супрацоўнікаў з працадаўцам, працягвалі выступаць сур'ёзнай перашкодай на шляху стварэння прафсаюзаў. Прафсаюзы могуць быць выдаленыя з рэестра па рашэнні рэгістратара без якой-небудзь судовай працэдуры. Рэгістратар можа выдаліць прафсаюз з рэестра, калі пасля выдачы пісьмовага папярэджання прафсаюзу аб яго парушэнні заканадаўства або ўласнага статута, парушэнні на працягу месяца не будуць ліквідаваныя. Улады па-

ранейшаму процістаялі спробам работнікаў выйсці з афіцыйнага прафсаюза і далучыцца да незалежнага.

Прававыя патрабаванні да правядзення страйкаў высокія. Так, напрыклад, страйкі могуць праводзіцца толькі праз па меншай меры тры або больш месяцаў пасля беспаспяховай спробы прафсаюза і працадаўцы ўрэгуляваць спрэчку. Працягласць страйку павінна быць вызначана загадзя. Акрамя таго, мінімальны колькасць работнікаў павінна працягваць працу падчас страйку. Тым не менш, гэтыя патрабаванні фактычна не мелі ніякага значэння, паколькі прафсаюзы, якія прадстаўлялі інтарэсы амаль усіх работнікаў, знаходзіліся пад кантролем урада. Дзяржаўныя органы і кіраўніцтва дзяржаўных прадпрыемстваў рэгулярна ўмешваліся ў дзейнасць прафсаюзаў і перашкаджалі спробам работнікаў арганізоўваць калектыўныя перамовы, у некаторых выпадках беспадстаўна спыняючы дзеянне калектыўных дамоваў. Кіраўніцтва і мясцовыя ўлады ў многіх выпадках блакавалі спробы работнікаў арганізоўваць страйкі, абвешчаючы іх незаконнымі. Сябраў прафсаюзаў, што ўдзельнічалі ў не дазволенах грамадскіх дэманстрацыях, арыштоўвалі і затрымлівалі. Праз пастаянную атмасферу рэпрэсій і страху пазбаўлення волі, цягам года адбылося ўсяго некалькі грамадскіх дэманстрацый.

Закон аб масавых мерапрыемствах таксама працягваў сур'ёзна абмяжоўваць правядзенне дэманстрацый, мітынгаў і іншых грамадскіх акцый, ушчамляючы прафсаюзы ў праве арганізоўвацца і страйкаваць. Без дазволу ўладаў замежная дапамога не можа быць прапанаваная прафсаюзам на правядзенне семінараў, сходаў, страйкаў, пікетаў і г.д., або на «прапагандысцкую дзейнасць», накіраваную на сваіх уласных сябраў. Улады па ўсёй краіне працягвалі адхіляць заяўкі незалежных прафсаюзаў на правядзенне санкцыянаваных дэманстрацый, каб прыцягнуць увагу да праблемаў, звязаных з працай.

17 траўня Гомельскі раённы суд завочна прысудзіў вядомага прафсаюзнага актывіста Андрэя Стрыжака да 10 сутак пазбаўлення волі за пратэст каля будынка суда, які адбыўся 21 лютага. Група актывістаў сабралася, каб прадэманстраваць падтрымку мясцоваму жыхару, які падаў скаргу на ўлады у сувязі з падпісаным прэзідэнтам указам, які прымусіў беспрацоўных плаціць штогадовы падатак.

3 кастрычніка Мінская гарадская адміністрацыя адхіліла заяўку Беларускага кангрэса дэмакратычных прафсаюзаў на правядзенне шэсця праз спальныя

раёны горада з мэтай правесці 7 кастрычніка дэманстрацыю, прысвечаную Сусветнаму дню годнай працы.

Захады ўладаў па ўздзеянні на незалежныя прафсаюзы ўключалі частыя адмовы ў працягненні працоўных дамоваў з сябрамі незалежных прафсаюзаў, а таксама адмовы ў рэгістрацыі незалежных прафсаюзаў. Паводле паведамленняў лідара БКДП Аляксандра Ярашука, з моманту прыняцця ў 1999 годзе дэкрэта, які ўвёў патрабаванні аб рэгістрацыі прафсаюзаў у дзяржаўных органах, не быў створаны ніводзін незалежны прафсаюз. Работнікаў, якія лічыліся “прыроджанымі лідарамі” ці ўдзельнічалі ў працы НДА або ў апазіцыйнай палітычнай дзейнасці, улады рэгулярна звальнялі з працы.

2 жніўня Дэпартамент фінансавых расследаванняў Камітэта дзяржаўнага кантролю зладзіў ператрус у офісах, канфіскаваў абсталяванне і фінансавыя дакументы, а таксама правёў допыт лідараў і сябраў двух незалежных прафсаюзаў: Прафсаюза работнікаў радыёэлектроннай прамысловасці (РЭП) у Мінску і Незалежнага прафсаюза гарнякоў у Салігорску. Улады таксама абшукалі тры прыватныя кватэры лідараў РЭП і канфіскавалі друкаваныя матэрыялы і лічбавую тэхніку. Старшыню РЭП Генадзя Фядыніча і бухгалтара РЭП Ігара Комліка абвінавацілі ва ўхіленні ад выплаты падаткаў у асабліва буйным памеры. Улады змясцілі Комліка ў СІЗА, аднак пазней, 2 кастрычніка, выпусцілі яго. Фядыніч і Комлік працягвалі знаходзіцца ў статусе абвінавачаных і ім быў забаронены выезд з краіны. Беларускія праваабарончыя арганізацыі лічылі абвінавачанні палітычна матываванымі.

Урад патрабаваў ад дзяржаўных служачых, у тым ліку работнікаў дзяржаўных прадпрыемстваў, якія складалі прыкладна 70% ад усёй працоўнай сілы краіны, падпісваць кароткатэрміновыя працоўныя кантракты. Нягледзячы на тое, што такія кантракты могуць заключацца на тэрмін да пяці год, большасць з іх заканчвалася праз адзін год, што дазваляла ўладам звальняць супрацоўнікаў шляхам адмовы ў працягненні з імі кантракту. Многія сябры незалежных прафсаюзаў, палітычных партый і арганізацый грамадзянскай супольнасці згубілі праз такую практыку свае працоўныя месцы. Пастанова ўрада прадугледжвае магчымасць падпісання з работнікамі бестэрміновых працоўных дамоваў толькі пасля пяці год добрасумленнай працы.

Сябры апазіцыйных палітычных партый і дэмакратычныя актывісты часам сутыкаліся са складанасцямі пры пошуку працы ў сувязі з ціскам уладаў на працадаўцаў.

У 2014 годзе прэзідэнт падпісаў Дэкрэт №5 “Аб ўзмацненні патрабаванняў да кіроўных кадраў і работнікаў арганізацый”, які, як заяўлялі ўлады, быў накіраваны на выкараненне “безгаспадарчасці”, умацаванне дысцыпліны і спыненне працаўладкавання нядобрасумленых кіраўнікоў на новыя пасады. Акрамя таго, паводле новага дэкрэта кіраўнікі могуць скарачаць стымулюючыя выплаты супрацоўнікам (якія часта складаюць большую частку заробку), а працэдура звальнення работнікаў становіцца больш спрощанай. Юрыст незалежнага прафсаюза паведаміў прэсе, што з прыняццем гэтага дэкрэта ў работнікаў засталася яшчэ меней правоў, чым раней.

в. Забарона на выкарыстанне прымусовай або паднявольнай працы

Закон забараняе ўсе формы прымусовай або паднявольнай працы, але на практыцы ўрад не забяспечваў эфектыўнае выкананне яго палажэнняў.

Бацькоў, пазбаўленых бацькоўскіх правоў і беспрацоўных, ці тых, хто працуе, але не ў стане кампенсаваць сродкі, якія дзяржава выдаткоўвае на ўтрыманне іх дзяцей, загадам суда прымушаюць уладкоўвацца на працу. Асобы, якія адмовіліся ад прымусовай працы, могуць быць прыцягнутыя да крымінальнай адказнасці і накіраваныя на грамадскія або папраўчыя работы тэрмінам да двух гадоў, пазбаўленыя волі тэрмінам да трох гадоў або прыгавораныя да іншых формаў абмежавання волі з абавязковым удзелам у прымусовай працы з утрыманнем 70% заробку на пакрыццё выдаткаў, панесеных урадам.

У студзені 2010 года ўрад увёў практыку накіравання асобаў, што пакутуюць на хранічны алкагалізм, наркаманію або іншую залежнасць, у так званыя лячэбна-працоўныя прафілакторыі, калі тыя былі прызнаныя вінаватымі ў здзяйсненні крымінальных парушэнняў, знаходзячыся пад уздзеяннем алкаголю, наркатычных сродкаў, псіхатропных, таксічных або іншых адурманьвальных рэчываў. Такія парушальнікі па распараджэнні суда могуць быць змешчаныя ў папраўчыя ўстановы на тэрмін ад 12 да 18 месяцаў. Яны мусяць працаваць. За адмову ад працы яны могуць быць змешчаныя ў адзіночныя камеры тэрмінам да 10 дзён. 31 ліпеня намеснік кіраўніка Вярхоўнага Суда Валерый Калінковіч апраўдаў дзейнасць

лячэбна-працоўных прафілакторыяў, заявіўшы, што для алкаголікаў, якія “парушаюць правы іншых людзей”, няма іншай альтэрнатывы.

Падпісаны ў красавіку 2015 года дэкрэт прэзідэнта “Аб прадухіленні сацыяльнага ўтрыманства”, накіраваны на тое, каб прымусіць асобаў знайсці сабе працу, усталёўвае дадатковы збор для тых, хто на працягу года працаваў менш за шэсць месяцаў. Памер збору складае 360 рублёў (\$200) у год у залежнасці ад таго, колькі яны заплацілі ў выглядзе падаткаў падчас працы. Дэкрэт тычыцца ўсіх жыхароў, якія пастаянна пражываюць у краіне, за выключэннем пенсіянераў сталага веку, непаўнагадовых згодна з заканадаўствам, людзей з інваліднасцю і некаторых іншых групаў насельніцтва. У 2015 годзе ніжняя палата парламента ўвяла штрафныя санкцыі за нявыплату так званага збору на “сацыяльнае ўтрыманства”, які вар’іруецца ад штрафу і да кароткачасовага арышту з прыцягненнем да выканання грамадска карысных работ.

Мінскія ўлады патрабавалі ад афіцыйна зарэгістраваных беспрацоўных удзельнічаць у аплатных грамадскіх паслугах два дні ў месяц з траўня па верасень і адзін дзень у месяц з кастрычніка па снежань. Акрамя таго, іх пазбаўлялі дапамогі па беспрацоўі ў памеры да 46 рублёў (\$24) у месяц у залежнасці ад таго, наколькі доўга яны заставаліся беспрацоўнымі, калі яны выконвалі грамадскую працу менш за 22 дні цягам года. Асобы з абмежаванымі магчымасцямі, адзінокія бацькі і бацькі трох і болей дзяцей, а таксама бацькі дзяцей з абмежаванымі магчымасцямі і ва ўзросце да 18 гадоў былі вызваленыя ад выканання гэтай працы.

Заканадаўства, датычнае прымусовай працы, рэдка выконвалася, а рэсурсы і інспекцыі, накіраваныя на выяўленне прымусовай і паднявольнай працы, былі мінімальнымі і недастатковымі для прадухілення парушэнняў. Пакаранні за гэтыя парушэнні вар’іраваліся ад канфіскацыі маёмасці і да 5-15 гадоў пазбаўлення волі. Урад рэдка выяўляў ахвяраў гандлю людзьмі, і судовы пераслед асобаў, адказных за выкарыстанне прымусовай працы, заставаўся нязначным. Дзейнасць урада па прадухіленні прымусовай працы ў краіне і барацьбе з ёй не палепшылася.

Улады працягвалі савецкую практыку правядзення суботнікаў, падчас якіх супрацоўнікі ўрадавых структур, дзяржаўных прадпрыемстваў і многіх прыватных кампаній працавалі па некаторых суботах і перадавалі заробленыя сродкі на фінансаванне дзяржаўных, сацыяльных і іншых

праграм. Працадаўцы і ўлады запалохвалі і штрафавалі некаторых работнікаў, што адмаўляліся браць удзел у суботніках.

Паступалі паведамленні пра тое, што ўлады прымушалі прызыўнікоў выконваць не звязаную з гэтай службай працу.

Праца ў месцах пазбаўлення волі была супастаўная з прымусовай працай. Былыя зняволеныя паведамлялі, што іх штомесячны заробак не перавышаў 3-4 рублі (ад \$1.5 да \$2). Высокапастаўленыя чыноўнікі Генеральнай пракуратуры і Міністэрства ўнутраных справаў у лістападзе 2015 года заяўлялі, што прынамсі 97% усіх працаздольных зняволеных працавалі ў месцах пазбаўлення волі, як таго патрабуе закон, за выключэннем пенсіянераў і людзей з абмежаванымі магчымасцямі, і што праца ў турме была важнай і карыснай для мэтаў рэабілітацыі і рэінтэграцыі зняволеных. Улады таксама працягвалі выкарыстоўваць бясплатную сельскагаспадарчую працу, накіроўваючы студэнтаў універсітэтаў і старшакласнікаў на дапамогу земляробам у сезон збору ўраджаю.

Гл. таксама *Справаздачу аб гандлі людзьмі* Дзярждэпартамента ЗША на www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

с. Забарона на выкарыстанне дзіцячай працы і мінімальны ўзрост для працаўладкавання

Мінімальны ўзрост для працаўладкавання складае 16 год, аднак дзеці, якія дасягнулі 14 год, могуць падпісваць працоўную дамову з пісьмовай згоды аднаго з бацькоў або законнага апекуна. Генеральная пракуратура забяспечвала выкананне гэтага закона. Непаўнагадовых, якія не дасягнулі 18-гадовага ўзросту, дазваляецца прымаць на працу, якая не ўяўляе для іх ніякай небяспекі, але забараняецца прыцягваць да працы ў звышурочны час, у выходныя дні або дзяржаўныя святы. Праца не павінна наносіць шкоду здароўю дзяцей або перашкаджаць іх навучанню.

Урад у цэлым выконваў гэтыя законы, а пакаранне, якое вар'іравалася ад штрафаў і спагнанняў да 12 гадоў пазбаўлення волі, было дастатковым, каб стрымліваць большасць з парушэнняў. Тым не менш, школьнікаў часам прымушалі дапамагаць мясцовым калгасам з уборкай ураджаю ў перыяд са жніўня па кастрычнік. 12 ліпеня раённы суд Маладзечна прысудзіў дзвюх мясцовых настаўніц да 2 год абмежавання волі і аштрафаваў на 4 600 рублёў (\$2 300) кожную па абвінавачанні ў неадпаведным выкананні абавязкаў, што

прывяло да смерці школьніцы, якая дапамагала са зборам ураджаю ў верасні 2016 года.

d. Дыскрымінацыя ў пытаннях працаўладкавання і занятасці

Закон забараняе дыскрымінацыю на падставе расы, гэндару, мовы або сацыяльнага статусу. Гэтае заканадаўства не мае непасрэднага дачынення да працаўладкавання ці занятасці. Урад не забяспечваў эфектыўнае выкананне гэтага заканадаўства, а таксама нейкіх эфектыўных санкцый для стрымлівання парушэнняў. Дыскрымінацыя ў пытаннях працаўладкавання і занятасці адбывалася па прыкмеце этнічнай і гэндарнай прыналежнасці, інваліднасці, мовы, сексуальнай арыентацыі і гэндарнай ідэнтычнасці і самавыражэння, а таксама ў дачыненні да людзей з ВІЧ-пазітыўным статусам (гл. раздзел 6). Акрамя таго, некаторыя прадстаўнікі цыганскай супольнасці скардзіліся на частую дыскрымінацыю ў дачыненні да іх працадаўцаў, якія або адмаўляліся іх наймаць, або не забяспечвалі ім поўны працоўны дзень. Урад на працягу года не рабіў ніякіх захадаў, каб прадухіліць ці ліквідаваць дыскрымінацыю пры працаўладкаванні. Дыскрымінацыя ў сферы занятасці мела месца ў большасці сектараў эканомікі, як на прыватных, так і на дзяржаўных працоўных месцах.

Закон патрабуе роўнай аплаты за роўную працу, аднак гэтае палажэнне выконвалася нерэгулярна, і міністр працы і сацыяльнай абароны насельніцтва ў чэрвені 2016 года заявіла, што жанчыны ў сярэднім атрымлівалі на 24% менш, чым мужчыны.

Вельмі абмежаваная колькасць жанчын была прадстаўлена ў вышэйшым эшалоне кіраўніцтва або ўрада, большасць жа была сканцэнтраваная ў нізкааплатным дзяржаўным сектары. Хоць закон і дае жанчынам права на тры гады дэкрэтнага адпачынку з забеспячэннем працоўнага месца па вяртанні, працадаўцы часта абыходзілі пытанні абароны занятасці, падпісваючы з жанчынамі кароткатэрміновыя кантракты, а затым адмаўляліся іх працягваць у выпадку, калі жанчына зацяжарвала.

Забарона ўрада на даўжэйшы за сем гадзінаў працоўны дзень для людзей з абмежаванымі магчымасцямі, паводле звестак, прыводзіла да таго, што кампаніі неахвотна бралі іх на працу. Мясцовыя НДА паведамлялі, што да 85% людзей з абмежаванымі магчымасцямі былі беспрацоўныя. Улады забяспечвалі мінімальную сацыяльную дапамогу для асобаў з абмежаванымі магчымасцямі, а пры разліку пенсій інваліднасць не ўлічвалася. Прадстаўнікі

паралімпійскіх камандаў краіны атрымлівалі палову заробку і прызавога ўзнагароджання ў параўнанні са спартоўцамі без інваліднасці.

е. Прымальныя ўмовы працы

Па стане на 1 верасня мінімальныя штомесечныя заробныя платы перавышала рысу беднасці.

Закон вызначае стандартны працоўны тыдзень працягласцю ў 40 гадзін і прадугледжвае не менш за адзін 24-гадзінны перапынак штотыдзень. Закон прадугледжвае абавязковую аплату звышурочнай працы і працы ў выходныя дні, а таксама абмяжоўвае звышурочную працу 10 гадзінамі цягам тыдня, пры гэтым агульная працягласць звышурочнай працы не можа перавышаць 180 гадзін у год.

Закон усталёўвае мінімальныя стандарты бяспекі ўмоваў працы і аховы здароўя працоўных, аднак працадаўцы часта ігнаравалі гэтыя стандарты. Працоўныя многіх заводаў цяжкага машынабудавання часта не насілі мінімальны ахоўны рыштунак. Дзяржаўныя працоўныя інспекцыі не мелі дастатковых паўнамоцтваў, каб прымусіць працадаўцу да выканання нормаў аховы працы, і часта ігнаравалі парушэнні. Колькасць інспектараў была недастатковай для прадухілення парушэнняў.

Міністэрства працы і сацыяльнай абароны было адказнае за забеспячэнне выканання гэтых законаў. Інфармацыя пра рэсурсы, інспекцыі, ліквідацыю наступстваў і пакаранне не была дасяжнай. Урад паведамляў, што прыкладна 400 000 чалавек былі занятыя ў ценявой эканоміцы. Заканадаўства не распаўсюджвалася на работнікаў ценявога сектару.

Паводле інфармацыі Міністэрства працы і сацабароны, цягам 2016 года на працоўных месцах загінула 120 чалавек. Міністэрства паведаміла, што большасць няшчасных выпадкаў на працоўных месцах адбыліся ў галіне цяжкага машынабудавання і былі выкліканы неасцярожнасцю, неадпаведнымі ўмовамі працы, няспраўнасцю абсталявання, а таксама дрэннай падрыхтоўкай і інструктажам.

Закон не прадугледжвае права работнікаў на адмову ад працы ў небяспечных або шкодных для здароўя ўмовах без рызыкі страціць працоўнае месца.